



Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studijski centar socijalnog rada

Poslijediplomski specijalistički studij Psihosocijalni pristup u
socijalnom radu

Mato Lukić

DOSTUPNOST SOCIJALNIH USLUGA NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2023.



Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studijski centar socijalnog rada

Poslijediplomski specijalistički studij Psihosocijalni pristup u
socijalnom radu

Mato Lukić

DOSTUPNOST SOCIJALNIH USLUGA NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2023.



University of Zagreb

Faculty of Law

Social Work Study Center

Postgraduate specialist study of psychosocial approach in
social work

Mato Lukić

AVAILABILITY OF SOCIAL SERVICES IN THE OSIJEK-BARANJA COUNTY

SPECIALIST PAPER

Supervisor: prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja , Mato Lukić izjavljujem da sam autor specijalističkog rada pod nazivom Dostupnost socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije.

Potpisom jamčim:

- da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog istraživačkog rada
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje koristim, jasno navedeni i označeni u tekstu, te u popisu literature.

U Zagrebu, prosinac 2023.godine

Potpis autora: Mato Lukić

Sažetak

DOSTUPNOST SOCIJALNIH USLUGA NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Iako je dostupnost socijalnih usluga ključna za pravodobno i odgovarajuće zadovoljavanje potreba ranjivih skupina i ostalih građana, dosadašnji podaci ukazuju kako u Republici Hrvatskoj socijalne usluge nisu regionalno jednako dostupne što ukazuje na nejednaku mogućnost ostvarivanja socijalnih prava i potreba ugroženih članova društva.

Osječko - baranjska županija kontinuirano radi na strateškom razvijanju i planiranju socijalnih usluga te upravo tim aktivnostima nastoji osigurati jednaku pokrivenost socijalnim uslugama na cjelokupnom području županije.

U ovom radu bit će prikazane dostupne socijalne usluge na području Osječko-baranjske županije, a rad će obuhvatiti i preporuke za razvoj socijalnih usluga, kao i mogućnost jačanja kapaciteta pružatelja socijalnih usluga, kako bi bili u mogućnosti odgovoriti na utvrđene potrebe na području županije.

Ključne riječi: socijalne usluge, korisnici, pružatelji, deinstitutionalizacija, socijalni plan

Abstract

AVAILABILITY OF SOCIAL SERVICES IN THE OSIJEK-BARANJA COUNTY

The availability of social services is crucial in meeting the need of vulnerable groups and other citizens in a timely and appropriate manner. Present data indicate that social services in Croatia are not equally available regionally, what indicates an unequal possibility of realizing social rights and the needs of vulnerable members of society.

Osijek – Baranja County has taken a significant step towards achieving the availability of social services in the county, due to its efforts in the strategic planning of the development of social services and the development and improvement of the coverage of social services at the county level.

This paper will present available social services in the area of Osijek-Baranja County, and will include recommendations for the development of social services as well as the possibility for improving social service providers so that they are able to respond to identified needs.

Key words: social services, beneficiaries, providers, deinstitutionalization, social plan

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. Socioekonomska struktura stanovništva u Osječko - baranjskoj županiji	2
3. Socijalne usluge	3
3.1. <i>Zakonodavni okvir pružanja socijalnih usluga u RH</i>	4
3.2. <i>Pružatelji socijalnih usluga</i>	9
3.3. <i>Socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi u Hrvatskoj</i>	9
3.3.1. <i>Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Hrvatskoj – Projekt Zajednice uključuju – inicijativa za univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge</i>	10
3.4. <i>Uloga lokalnih i regionalnih uprava u području planiranja i osiguravanja dostupnosti socijalnih usluga</i>	12
4. Korisnici usluga socijalne skrbi	14
5. Zastupljenost socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije.....	18
5.1. <i>Inovativne i projektno financirane usluge iz sustava socijalne skrbi ostalim korisnicima – primjeri dobre prakse</i>	35
6. Sustav financiranja djelatnosti socijalne skrbi na području Osječko-baranjske županije.	38
7. Smjernice za razvoj socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije	39
7.1. <i>Analitička podloga Svjetske banke (2019) – analiza i smjernice</i>	40
7.2. <i>Socijalne usluge na području Osječko – baranjske županije – analiza i preporuke</i>	42
7.3. <i>SWOT analiza</i>	44
7.4. <i>Socijalni plan Osječko-baranjske županije</i>	47
8. ZAKLJUČAK	49
9. LITERATURA	50

1. UVOD

U ovom završnom specijalističkom radu prikazat će se trenutna zastupljenost socijalnih usluga na području Osječko -baranjske županije, kao i smjernice za budući razvoj socijalnih usluga.

Uvodni dio rada obuhvaća pregled socioekonomske strukture stanovništva u Osječko-baranjskoj županiji te pregled zakonodavnog okvira i ostalih strateških dokumenata relevantnih za organizaciju, pružanje, razvoj i kontrolu provedbe socijalnih usluga kako na nacionalnoj tako i na regionalnoj razini.

Nadalje u radu će biti definirane socijalne usluge, vrste usluga, pružatelji usluga kao i korisničke skupine koje te usluge koriste. Također, u radu će se dati osvrt na ulogu lokalnih i regionalnih uprava u području planiranja i osiguravanja dostupnosti socijalnih usluga.

U središnjem djelu rada prikazat će se zastupljenost socijalnih usluga na području Osječko -baranjske županije, primjeri dobre prakse projektno financiranih inovativnih usluga, kao i sustav financiranja djelatnosti socijalne skrbi na području Županije.

Uz pregled dostupnih usluga u završnom djelu rada bit će prikazane preporuke za razvoj usluga koje bi pravodobno i prikladno odgovarale na postojeće potrebe, kao i mogućnosti jačanja kapaciteta pružatelja socijalnih usluga, ključnih partnera u razvoju i provedbi socijalnih usluga.

Zaključno, SWOT analizom prikazat će se snage, slabosti, prilike i prijetnje koje imaju utjecaj na postojeće stanje socijalne skrbi, ali i na budući razvoj iste.

Ciljevi ovog završnog specijalističkog rada su:

1. Prikazati pregled pravnog okvira za pružanje socijalnih usluga na području Republike Hrvatske i regionalno na području Osječko – baranjske županije
2. Definirati socijalne usluge, vrste usluga, pružatelje usluga te korisničke skupine korisnika socijalnih usluga
3. Prezentirati podatke o postojećem stanju dostupnih socijalnih usluga na području Osječko - baranjske županije
4. Navesti smjernice za razvoj socijalnih usluga na području Osječko - baranjske županije

2. Socioekonomska struktura stanovništva u Osječko - baranjskoj županiji

Osječko-baranjska županija smještena je u sjeveroistočnom dijelu Republike Hrvatske, oko donjeg toka rijeke Drave, prije njezina ušća u Dunav. Površina Osječko-baranjske županije iznosi 4.155 km² gdje u 263 naseljena mjesta živi 259.481 stanovnika (169.654 u gradovima i 89.827 u općinama). Županija je geografski smještena od hrvatsko-mađarske granice na sjeveru do Brodsko-posavske i Vukovarsko-srijemske županije na jugu te od Donjeg Miholjca i Našica na zapadu do Erduta na istoku. (Javna ustanova Županijska razvojna agencija Osječko-baranjske županije, 2022).

Posljednji popis stanovništva iz 2021. godine potvrdio je da je Grad Osijek sa 96 848 stanovnika po veličini četvrti grad u Republici Hrvatskoj i najveći u Osječko - baranjskoj županiji u kojoj se nalazi 7 gradova i 35 općina (Državni zavod za statistiku, 2022).

Promatrajući razdoblje od 2011. do 2021. godine Osječko-baranjsku županiju prate negativni demografski trendovi. Prema službenim popisima stanovništva 2011. godine broj stanovnika u Osječko-baranjskoj županiji bio je 305.032, dok je prema popisu iz 2021. godine broj stanovnika bio 258.026, što ukazuje na smanjenje stanovništva za 15,41%. (Državni zavod za statistiku, 2022).

Stopa nataliteta u Županiji (živorođeni na 1 000 stanovnika) u 2022. godini iznosila je 8,3, što je manje nego na nacionalnoj razini Republike Hrvatske u 2022. godini (8,7). Stopa mortaliteta (umrli na 1 000 stanovnika) u 2022. godini iznosila je 7,0, što je nešto više od nacionalne stope Republike Hrvatske koja je u 2022. iznosila 6,0. Stopa prirodnog prirasta u 2022. godini bila je u Osječko-baranjskoj županiji negativna i iznosila je -7,4 (-1.916 osoba), tako da je zabilježen negativan prirodni prirast stanovništva u 7 gradova i 34 općine. Negativno prirodno kretanje pokazuje i vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih) koji je iznosio 52,9. (Nastavni zavod za javno zdravstvo, 2023.) Stopa nezaposlenosti je u 2022. godini iznosila 14,9% (Državni zavod za statistiku, 2022).

Nadalje, promatrajući podatke uočavamo porast stanovništva starije životne dobi. Naime 65+ godina ima 51.594 stanovnika, što čini 19,99% od ukupnog broja stanovništva, dok 85+ godina ima 5.140 stanovnika što čini 1,99% od ukupnog broja stanovništva (Državni zavod za statistiku, 2022)

3. Socijalne usluge

U najširem smislu socijalne usluge su aktivnosti ili radnje organizirane od strane nadležnih institucija, a služe za postizanje dobrobiti pojedinca ili obitelji (Pylypenko i Zmysna, 2023).

Socijalne usluge posebno one koje su javno financirane, u Europi su se razvijale nejednako i u različitim periodima i intenzitetima ovisno o pojedinoj državi ali generalno doživljavaju svoj kontinuirani napredak obzirom da su većinom prebačene u domenu javnog financiranja i po principu prava koje je prošireno na sve skupine stanovništva i sve građane (Martinelli, 2017).

Bijl-Brouwer (2019) definira socijalne usluge kao usluge koje imaju društvenu svrhu, a temelje se na visokokvalitetnim društvenim interakcijama između pružatelja usluge i korisnika usluge.

Socijalne usluge sve su važnije za zadovoljenje potreba pojedinaca i skupina u različitim područjima društveno-ekonomskog razvoja i njihovo planiranje sastavni je dio lokalnih uprava u postavljanju optimalnog funkcioniranja socijalnog sustava na odabranom području. Potrebno je naglasiti da su upravo udruge, vjerske i neprofitne organizacije često bile pioniri u razvoju socijalnih usluga (Glabcicka, 2014, Dušek i Pražmova, 2012). Andrews i Gilke (2015) navode kako pojedinci koji primaju kvalitetnije socijalne usluge percipiraju višu razinu socijalne kohezije unutar zemlje u kojoj žive.

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi socijalne usluge „...obuhvaćaju aktivnosti namijenjene prepoznavanju, sprječavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinca i obitelji te poboljšanju kvalitete njihova života u zajednici“. (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23).

Već dugi niz godina stručnjaci se zalažu za integrirane socijalne usluge s ciljem minimiziranja poteškoća koje se javljaju u pristupu jednom socijalnom pravu gdje u pravilu utječu na pristup drugim socijalnim pravima, što povećava rizik marginalizacije i isključenosti korisnika. Munday (2010) navodi kako „integracija socijalnih usluga podrazumijeva uklanjanje administrativnih i drugih granica među pojedinim socijalnim službama. Ona je utemeljena na multiplicitetu i međuovisnosti potreba svakog pojedinca - korisnika. Drugim riječima, u prvom je planu holistička koncepcija socijalne intervencije, u kojoj je naglasak na cjelovitom sustavu, a ne na njegovim posebnim dijelovima“.

Stručnjaci se zalažu i za uvođenje univerzalno dostupnih temeljnih socijalnih usluga koje bi omogućile da „svaki građanin koji se nađe u ranjivom položaju ima zajamčeni pristup

kvalitetnim i dostupnim socijalnim uslugama u svom okruženju neovisno o tomu u kojem dijelu Republike Hrvatske živi“ (Rehabilitacijski centar za stres i traumu Zagreb, 2023).

Kada govorimo o socijalnim uslugama i njihovoj dostupnosti u Republici Hrvatskoj prema prvoj nacionalnoj studiji o dostupnosti socijalnih usluga (Knezić i Opačić, 2021) govori se o neravnomjernom razvoju socijalnih usluga tj. kako „... postoje značajne razlike u dostupnosti socijalnih usluga i to po svim promatranim parametrima. U gotovo svim uslugama potvrđene su razlike između općina i gradova, odnosno između ruralnih i urbanih jedinica lokalne samouprave. Gradovi imaju dostupnije one usluge koje su rjeđe razvijene na nacionalnoj razini, pa predstavljaju nositelje razvoja i inovacija u socijalnim uslugama.“. Prilikom analize pojedinih vrsta usluga utvrđeno je kako su razlike: „...najuočljivije kod socijalnih usluga za mlade, osobe s invaliditetom, osobe s teškoćama mentalnog zdravlja i pripadnike nacionalnih manjina (uglavnom Romi) i izbjeglice“. (Knezić i Opačić, 2021)

3.1. Zakonodavni okvir pružanja socijalnih usluga u RH

Planiranje, razvoj, zastupljenost i provođenje socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj regulirano je nizom zakonskih akata, strateških dokumenta te operativnih i akcijskih planova koji su usklađeni kako sa smjernicama EU tako i sa međunarodnim poveljama, konvencijama i ostalim dokumentima kojima se na globalnoj razini regulira područje socijalne skrbi.

U nastavku slijedi osvrt na neke od ključnih dokumenata:

Zakonom o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23) uređuje se djelatnost socijalne skrbi, načela socijalne skrbi, financiranje socijalne skrbi, prava i socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi i postupci za njihovo ostvarivanje, korisnici, sadržaj i način obavljanja djelatnosti socijalne skrbi, stručni radnici u socijalnoj skrbi, zbirke podataka, inspekcijski i upravni nadzor te druga pitanja značajna za djelatnost socijalne skrbi.

Prema Zakonu socijalna skrb je „...organizirana djelatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, kao i osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima. Socijalna skrb obuhvaća prevenciju, pomoć i podršku pojedincu, obitelji i skupinama, u svrhu unaprjeđenja kvalitete života, te poticanje promjena i osnaživanje korisnika, radi njihova aktivnog uključivanja u život zajednice (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23).

Kao neke od glavnih novina koje je donio novi Zakon, a u cilju jačanja sustava socijalne skrbi možemo izdvojiti sljedeće:

- osnivanje tri nove ustanove: Hrvatski zavod za socijalni rad (središnjica te županijske službe i područni uredi koji zamjenjuju dosadašnje centre za socijalnu skrb), Obiteljski centar (koji je postao samostalna ustanova koja ima svoje podružnice u svakoj županiji) i Akademija socijalne skrbi (ustanova osnovana sa ciljem osiguranje provođenja kontinuirane edukacije i usavršavanja svih dionika koji rade u sastavu socijalne skrbi)
- definiranje novih socijalnih usluga kao i preciznije određivanje sadržaja, trajanja i korisnika postojećih socijalnih usluga
- nadležnost nad izdavanjem rješenja o ispunjavanju mjerila za pružanje socijalnih usluga za Zavod i Obiteljski centar pripada Ministarstvu dok za sve ostale pružatelje socijalnih usluga ispunjenost mjerila za pružanje socijalnih usluga utvrđuju jedinice područne (regionalne) samouprave koje su dužne jednom godišnje obavljati kontrolu pružatelja usluga kojima su izdali rješenja i o mogućim nepravilnostima dužni su obavijestiti Ministarstvo.
- obiteljski domovi mogu djelovati prema odredbama prijašnjeg Zakona do 31.prosinca 2026.g. a ukoliko žele pružati uslugu smještaja dužni su do navedenog roka uskladiti svoj organizacijski oblik sa odredbama novog Zakon ili nastaviti sa udomiteljstvom prema Zakonu o udomiteljstvu.

Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) uređuje se „...udomiteljstvo kao oblik pružanja socijalne usluge smještaja, uvjeti i način obavljanja udomiteljstva te prava i obveze korisnika usluge udomitelja, centra za socijalnu skrb i drugih pravnih osoba koje sudjeluju u potpori udomiteljstvu.“ Udomiteljstvo se obavlja kao tradicionalno, udomiteljstvo kao zanimanje i srodničko udomiteljstvo.

Zakon o osobnoj asistenciji (NN 71/23) između ostaloga definira socijalnu uslugu osobne asistencije koja je usmjerena na pomoć i podršku osobama s invaliditetom koje su zbog svog stupnja invaliditeta ograničene u obavljanju određenih aktivnosti kako u kući tako i izvan nje, a sve u cilju povećanja samostalnosti i uključivanja u zajednicu kao ravnopravni član. Zakonom su definirani elementi usluge osobne asistencije.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/12, 114/22) između ostaloga propisuje prava žrtava nasilja u obitelji, definira oblike nasilja, kao i prekršajne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji. Zakon definira da sva tijela koja postupaju u slučajevima nasilja u obitelji moraju postupiti hitno i svi postupci po ovom Zakonu su hitni, a u slučaju nasilja prema djeci rukovoditi će se najboljim interesom djeteta.

Pravilnikom o mjerilima za pružanje socijalnih usluga (NN 110/22) propisuju se mjerila prostora, opreme, potrebnih stručnih i drugih radnika, sadržaj, opseg i način pružanja socijalnih usluga prema vrsti socijalne usluge.

Pravilnikom o jedinstvenoj metodologiji za procjenu potreba (NN 90/2023) propisuje se jedinstvena metodologija za procjenu potreba temeljem koje se izrađuje socijalni plan kao temeljni dokument za razvoj postojećih i inovativnih socijalnih usluga. Jedinstvena metodologija obuhvaća procjenu potreba, ciljeve, mjere i aktivnosti za razdoblje od tri godine kao i evaluaciju i praćenje socijalnog plana za što se podaci prikupljaju temeljem propisanih obrazaca.

Pravilnik propisuje da procjena potreba uključuje aktivnosti usmjerene na procjenu dostupnosti socijalnih usluga kao i procjenu kapaciteta pružatelja socijalnih usluga.

Ciljevi, mjere i aktivnosti za razdoblje od tri godine „obuhvaćaju specifične ciljeve razvoja institucionalnih i izvaninstitucionalnih usluga s posebnim naglaskom na usluge za skupine u većem riziku od socijalne isključenosti te unapređenje kapaciteta pružatelja socijalnih usluga za područje jedinica regionalne (područne) samouprave...“ (Pravilnik o jedinstvenoj metodologiji za procjenu potreba, NN 90/2023). Praćenje i evaluacija socijalnog plana u nadležnosti je jedinica područne (regionalne) samouprave i obuhvaća praćenje mjera i ostvarenost posebnih ciljeva.

Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN 31/2023) propisuje standarde kvalitete socijalnih usluga i smjernice za njihovo uvođenje, kao i mjerila za utvrđivanje usklađenosti. Standardi kvalitete koji su sastavni dio pravilnika obuhvaćaju sedamnaest standarda koji se primjenjuju na socijalne usluge kako slijedi: dostupnost informacija, dostupnost usluga, povezivanje i suradnja, procjena i planiranje, prijem i otpust, odlučivanje i samoodređenje, privatnost i povjerljivost, sigurnost od izrabljivanja, restriktivni postupci, prigovori i žalbe, rukovođenje, upravljanje, zaposlenici, rad volontera, studenata na praksi i pripravnika, pristupačnost okoliša, uvjeti prilagođeni korisnicima i sigurnost i zaštita.

Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine (Odluka, NN 136/2021) strateški je dokument kojim se pobliže definira provedba ciljeva Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030.godine, a koji bi trebao jamčiti ravnomjernu regionalnu dostupnost socijalnih usluga koje se pružaju raznim korisničkim skupinama te u isto

vrijeme podržavati ideju neovisnog življenja u zajednici kroz individualni pristup. Planom su utvrđeni prioriteti razvoja socijalnih usluga, definirane su potrebe za institucijskom i izvaninstitucijskom skrbi uz osiguranje povećanja kvalitete i kontrole pružanja socijalnih usluga.

Nacionalni plan obuhvaća dva prioriteta u području razvoja socijalnih usluga:

Prioritet 1. Dostupnost i ravnomjerni regionalni razvoj socijalnih usluga i

Prioritet 2. Kvaliteta i održivi razvoj socijalnih usluga.

U sklopu Prioriteta 1. predviđena su dva posebna cilja, a to su:

1. Povećanje dostupnosti socijalnih usluga sa mjerama za provedbu: povećanje opsega pružanja izvaninstitucionalnih usluga na područjima na kojima te usluge nisu dostatne, nastavak procesa deinstitutionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga, izgradnja centara za starije osobe te poticanje razvoja udomiteljstva;
2. Uvođenje novih socijalnih usluga sa mjerama za provedbu: razvoj novih usluga, uvođenje novih profila radnika za pružanje socijalnih usluga.

U sklopu Prioriteta 2. predviđena su dva posebna cilja, a to su:

1. Unaprjeđenje upravljanja socijalnim uslugama sa mjerama za provedbu: utvrđivanje cijena socijalnih usluga za pružatelje socijalnih usluga u mreži temeljem jedinstvene metodologije za izračun cijena, usklađivanje regulatornog okvira djelovanja za pružanje socijalnih usluga s potrebama razvoja socijalnih usluga, unaprjeđenje digitalizacije sustava socijalne skrbi radi povezivanja pružatelja socijalnih usluga i unaprjeđenje procjene potreba u skladu s jedinstvenom metodologijom za procjenu potreba
2. Jačanje kapaciteta pružatelja socijalnih usluga sa mjerama za provedbu: poboljšanje infrastrukturnih kapaciteta za pružanje socijalnih usluga, zapošljavanje dodatnog broja radnika za pružanje socijalnih usluga, organiziranje edukacija i supervizije za podizanje kompetencija stručnjaka i udomitelja koji sudjeluju u pružanju socijalnih usluga, volontiranje kao doprinos u pružanju socijalnih usluga i osposobljavanje pružatelja socijalnih usluga za održivi razvoj.

U Planu je naglasak stavljen na razvoj usluga koje nedostaju, a koje bi se mogle pružati u domovima korisnika i u lokalnoj zajednici, čime bi se omogućila njihova integracija u sustav, ali i nastavio već započeti proces deinstitutionalizacije.

Kao neke od novih socijalnih usluga predviđenih Planom koje su usmjerene na podršku roditeljstvu i obitelji, prevenciju institucionalizacije djece i mladih, te razvoju drugih potrebnih usluga za prevladavanje kriznih situacija kao npr. sprječavanje nasilja u obitelji, navode se

sljedeće usluge: usluga koju pruža obiteljski suradnik, odmor od skrbi, njegovatelj za starije, peer podrška, socijalno mentorstvo itd.

Operativni plan deinstitutionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022) predstavlja dokument koji za cilj ima smanjenje korisnika u institucijama te razvoj usluga u zajednici koje će biti jednako teritorijalno raspoređene i dostupne svima. Osim navedenog, ovim dokumentom definirana su i potrebna ulaganja u razvoj mreže socijalnih usluga u zajednici iz strukturnih fondova Europske unije ali i drugih instrumenata financiranja.

Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine, (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022) strateški je dokument koji promiče cjelovito unapređenje zaštite prava djece kroz zajedničko djelovanje cjelokupnog sustava, a sve kroz sinergiju i međuresornu suradnju svih dionika u sustavu. Pozitivni učinci provođenja mjera Nacionalnog plana očekuju se u suzbijanju diskriminacije djece kao i njihove socijalne isključenosti pri čemu se svakako treba naglasak staviti na očuvanje mentalnog zdravlja djece.

Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021) je strateški dokument kojim se pobliže definira provedba ciljeva iz Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine kojom je predviđeno smanjenje broja osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Plan obuhvaća analizu stanja po programskim područjima, između ostaloga područje socijalne skrbi i razvoj civilnog društva te daje prikaz potreba i razvojnih potencijala po programskim područjima. Zaključno, Nacionalni plan definira prioritete javne politike u srednjoročnom razdoblju.

3.2. Pružatelji socijalnih usluga

U sustavu socijalne skrbi Republike Hrvatske djelatnost socijalne skrbi obavljaju:

1. ustanove socijalne skrbi: Zavod, Obiteljski centar, dom socijalne skrbi i centar za pomoć u kući
2. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave odnosno Grad Zagreb
3. udruga, vjerska zajednica i druga pravna osoba
4. fizička osoba kao profesionalnu djelatnost ili kao obrtnik
5. udomiteljska obitelj. (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23).

Kako bi gore navedeni pružatelji mogli započeti s radom tj. pružanjem socijalnih usluga Povjerenstvo koje se sastoji od tri člana mora očevidom utvrditi mjerila prostora, opreme, potrebnih stručnih i drugih radnika, kao i sadržaj, opseg i način pružanja usluga što je propisano Pravilnikom o mjerilima za pružanje socijalnih usluga.

Upravo je na pružatelje socijalnih usluga stavljen naglasak kroz posebni cilj 4. Nacionalnog plana razvoja socijalnih usluga koji se odnosi na jačanje kapaciteta pružatelja socijalnih usluga kroz niz aktivnosti, od zapošljavanja dodatnog broja djelatnika, kontinuirane edukacije, do poboljšanja infrastrukture s ciljem osiguranja dostupnosti usluga i socijalnom uključivanju ranjivih skupina.

3.3. Socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi u Hrvatskoj

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi u pogledu sadržaja socijalnih usluga “..socijalne usluge obuhvaćaju aktivnosti namijenjene prepoznavanju, sprječavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinaca i obitelji te poboljšanju kvalitete njihova života u zajednici” (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23) te ovisno o potrebama korisnika socijalne usluge mogu se pružati tijekom duljeg razdoblja ili privremeno.

Nadalje, Zakon kaže kako se socijalne usluge “...priznaju ili odobravaju na temelju sveobuhvatne i/ili specifične procjene potreba korisnika, rizika i snaga obitelji i resursa lokalne zajednice, u skladu s individualnim planom promjene ili planom intervencija, radi osnaživanja i bolje socijalne uključenosti (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23).

U Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23) socijalne usluge su izrijekom navedene:

1. prva socijalna usluga
2. usluga sveobuhvatne procjene i planiranja
3. savjetovanje
4. stručna procjena
5. psihosocijalno savjetovanje
6. socijalno mentorstvo
7. obiteljska medijacija
8. psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja
9. psihosocijalna podrška
10. rana razvojna podrška
11. pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja
12. pomoć u kući
13. boravak
14. organizirano stanovanje
15. smještaj.

Gore navedene usluge uključuju i nove usluge koje su po prvi puta osigurane novim Zakonom kao i redefiniranje nekih već postojećih na novi način. Tako su nove usluge: usluga sveobuhvatne procjene i planiranja, prethodna stručna procjena, socijalno mentorstvo i psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja. Nadalje usluge savjetovanja i psihosocijalnog savjetovanja su proizašle iz usluge savjetovanja i pomaganja koja je bila definirana starim Zakonom.

3.3.1. Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Hrvatskoj – Projekt Zajednice uključuju – inicijativa za univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge

Projekt Zajednice uključuju – Inicijativa za univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u zajednici financiran iz Programa Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj, kroz financijske mehanizme Europskog gospodarskog prostora uz sufinanciranje Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske i Grada Zagreba, usmjeren je na stvaranje kvalitetne baze podataka s ciljem osiguranja univerzalne dostupnosti temeljenih i kvalitetnih socijalnih usluga.

Kao jedan od rezultata navedenog projekta je publikacija pod nazivom *Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Republici Hrvatskoj: model izvedivosti* autorica (Opačić i Knezić, 2022). U navedenoj publikaciji kao početnu točku definiranja temeljnih usluga autorice navode pretpostavku da se socijalne usluge razlikuju po važnosti za očuvanje kvalitete života. Nastavno na navedeno kao temeljne socijalne usluge određuju „...usluge koje imaju najvišu razinu prioriteta – bez kojih osobe kojima su potrebne ne mogu kvalitetno živjeti i sudjelovati u životu zajednice“ (Opačić i Knezić, 2022). Nadalje autorice navode „obzirom na stupanj njihove važnosti, te socijalne usluge trebaju biti univerzalno dostupne – sve osobe kojima su potrebne trebaju imati jednaki pristup, neovisno o tome gdje žive ili o svojim drugim karakteristikama, pripadnostima i statusu“ (Opačić i Knezić, 2022).

Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge su one koje su dostupne svim građanima, a u skladu su sa nacionalnim i međunarodnim pravnim okvirom: Ustavom Republike Hrvatske, Europskom socijalnom poveljom, Europskim stupom socijalnih prava, Održivim ciljevima razvoja UN-a, Zakonom o socijalnoj skrbi i drugim aktima (Knezić i Opačić, 2022). Knezić i Opačić (2022) procjenjuju da barem 15% građana Hrvatske treba temeljne socijalne usluge. Autorice su provele stručne konzultacije s preko 250 stručnjaka te su uz korištenje znanstvene metodologije sistematizirale 130 socijalnih usluga za 8 korisničkih skupina čime su identificirane sljedeće kategorije potrebnih univerzalno dostupnih temeljnih socijalnih usluga u Hrvatskoj:

I usluge smještaja izvan vlastitog doma: udomiteljstvo, organizirano stanovanje, odnosno stanovanje uz podršku, privremeni ili povremeni smještaj u zajednici te smještaj u kriznim situacijama za različite korisničke skupine, prihvatilište/prenočište za osobe u beskućništvu, stacionarna palijativna skrb te sigurna kuća za žrtve obiteljskog nasilja

II usluge u zajednici za uključivanje u obrazovanje, zapošljavanje i život zajednice: boravak za različite skupine korisnika, socijalizacijske i razvojne aktivnosti za djecu u riziku, usluge strukturiranog provođenja slobodnog vremena za starije osobe, mlade te osobe s teškoćama mentalnog zdravlja, besplatna pravna pomoć, usluge pomoći i podrške u obrazovanju i zapošljavanju za građane u siromaštvu, posebno za djecu i mlade, žrtve obiteljskog nasilja, osobe s invaliditetom te osobe s teškoćama mentalnog zdravlja, međusektorska pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, međusektorski programi rane prevencije siromaštva te edukacije i supervizija stručnjaka za rad s osobama različitog etničkog/kulturnog porijekla

III usluge psihosocijalnog osnaživanja korisnika: psihosocijalno savjetovanje, multidisciplinarna psihosocijalna podrška, mentorstvo, grupe podrške i terapijske grupe, vođenje slučaja (case management), specifične terapijske usluge (logopedska terapija, radna terapija, individualni socio-pedagoški rad, rana razvojna podrška) te preventivni programi za mlade, uključujući mlade s problemom ovisnosti, osobe s teškoćama mentalnog zdravlja te roditelje iz obitelji u riziku

IV usluge asistencije za funkcioniranje u svakodnevnom životu i pomoć u domu korisnika: pomoć i podrška u kući, njega i palijativna skrb u kući za starije osobe i osobe s invaliditetom, uključujući i radi odmora od skrbi primarnog njegovatelja; usluge asistencije i posredovanja u prevladavanju komunikacijskih teškoća, poput osobnih i radnih asistenata te komunikacijskih posrednika za osobe s invaliditetom ili osobe koje ne govore hrvatski jezik; servisi u zajednici za prevladavanje funkcionalnih teškoća i podmirenje osnovnih potreba građana, poput specijaliziranog i prilagođenog prijevoza, usluge osiguravanja prehrane i osnovnih potrepština za građane u siromaštvu te usluge podrške i/ili informiranja na daljinu (pr. dojavni sustavi za starije osobe i osobe s invaliditetom i SOS telefoni)“ (Opačić i Knezić, 2022).

3.4. Uloga lokalnih i regionalnih uprava u području planiranja i osiguravanja dostupnosti socijalnih usluga

Planiranje razvoja socijalnih usluga postalo je zakonska obveza županija s izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi (NN 33/12) i osnivanjem županijskih savjeta za socijalnu skrb, koji se sastoje od različitih dionika iz javnog, privatnog i neprofitnog sektora i zaduženi su za koordinaciju izrade i provedbe planova. Savjet za socijalnu skrb kao primarni zadatak ima planiranje i razvoj pružanja usluga na svom području te u cilju provedbe navedenog predlaže socijalni plan za područje jedinice područne (regionalne) samouprave. Socijalni plan obuhvaća „...analizu kapaciteta, dostupnost pružatelja socijalnih usluga, analizu potreba i specifične ciljeve razvoja institucionalnih i izvaninstitucionalnih socijalnih usluga, s posebnim naglaskom na usluge za skupine u većem riziku od socijalne isključenosti“ (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23).

Unatoč činjenici kako je planiranje razvoja socijalnih usluga postalo zakonska obaveza koja je rezultirala ustrojavanjem Savjeta za socijalnu skrb i obvezom izrade socijalnih planova, Svjetska banka (2019) u svom izvješću zaključuje kako je i nadalje najveći izazov sama provedba i njezino praćenje kao i evaluacija donesenih mjera.

Izvješće Svjetske banke (2019) navodi kako se županije značajno razlikuju po svojim kapacitetima i potrebama što se može pratiti kroz različite pokazatelje te da iako je regionalno planiranje socijalnih usluga regulirano zakonom i temeljeno na praksi izrade socijalnih planova u praksi je provedba vrlo izazovna, praćenje nedostatno i nedostaje vrednovanje mjera predviđenih planom. Nastavno na navedeno, isti izvor navodi kako veliki broj županija nema usustavljene protokole za redovito prikupljanje podataka o pružateljima usluga i o samim korisnicima temeljem kojih bi mogli izvještavati detaljnije o napretku u provedbi socijalnih usluga a zatim i predložiti nove mjere u skladu sa potrebama.

Knezić i Opačić (2023) navode kako u Hrvatskoj postoje i dalje značajne nejednakosti u pristupu socijalnim uslugama koje su dostupnije korisnicima koji žive u urbanim, razvijenijim općinama i gradovima te općinama i gradovima s više stanovnika, a naglašavaju i da socijalne usluge nisu jednako razvijene u svim sektorima i za sve ranjive skupine te često ne postoji mogućnost izbora između više dostupnih usluga.

Ovo potvrđuje izvješće Svjetske banke (2019) u kojem se navodi kako županije imaju vrlo ograničene fiskalne i ljudske resurse za provođenje svih funkcija koje su im dodijeljene na mezo razini, a što nije popraćeno razmjernim financijskim sredstvima. Navedeno se posebice odnosi na manje županije koje nemaju ekonomski razvijene gradove s ponudom raznovrsnih pružatelja usluga te ne vide svrhu planiranja i iniciranja novih usluga za koje niti imaju osigurana sredstva niti postoji ponuda pružatelja.

Nadalje Knezić i Opačić (2019) navode kako se socijalne usluge razvijaju fragmentirano tj. jedna po jedna, a sustavnom razvoju nedostatak je i izostanak međusektorske suradnje, koordinacije pružatelja socijalnih usluga te nedostatak povezanosti lokalne, regionalne i središnje državne razine upravljanja. Također navode kako se istovremeno sve više ulaže u njihov razvoj, a donošenjem strateških dokumenata pokazuje se sve veća politička volja u prilog razvoju socijalnih usluga. Kako bi se osigurala jednakost u pristupu socijalnim uslugama, neovisno o tome u kojoj teritorijalnoj jedinici potencijalni korisnici žive, potrebno je prvenstveno ustrajati na zadanim strateškim pravicima koji su za sustav socijalne skrbi dobrim dijelom već definirani u zakonima i strateškim dokumentima.

Najveći izazov predstavljaju provedbeni mehanizmi (uključujući izradu podzakonskih akata i precizno definiranje nadležnosti), kao i ažurno praćenje provedbe na temelju pouzdanih podataka (Svjetska banka, 2019).

Prema *Operativnom planu deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine* (Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022) uloga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u planiranju i provođenju socijalnih usluga je značajna jer se upravo planiranjem u suradnji s pružateljima usluga na određenom području može ostvariti ravnomjerna teritorijalna dostupnost upravo onih usluga koje su korisnicima na tom području potrebne.

Isto tako Operativnim planom je predviđeno da se suradnjom pružatelja usluga i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguraju prostori tj. slobodne nekretnine koje su u vlasništvu jedinica i dodijele pružateljima socijalnih usluga za razvoj izvaninstitucionalnih usluga. Navedeno je već u nekim jedinicama u provedbi gdje su se nekretnine ustupile na dugogodišnje korištenje bez naknade ili uz simboličnu naknadu.

Javna ustanova Županijska razvojna agencija Osječko – baranjske županije (2022) naglašava kako su u Osječko-baranjskoj županiji u tijeku brojni projekti iz svih djelatnosti u nadležnosti regionalne samouprave, ali i kapitalne investicije među kojima su i one iznad financijske snage županije. Pri tomu se vlastita sredstva koriste kao inicijalna, a najveće investicije realiziraju se najznačajnijim dijelom zahvaljujući europskim i nacionalnim sredstvima.

4. Korisnici usluga socijalne skrbi

Socijalne usluge potrebne su svim onim građanima i građankama u Republici Hrvatskoj koji se zbog različitih osobnih i društvenih okolnosti nađu u ranjivom položaju.

Po Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23) korisnici socijalne skrbi u Hrvatskoj su:

- samac i kućanstvo koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a nisu ih u mogućnosti ostvariti svojim radom, prihodima, imovinom, od obveznika uzdržavanja ili na drugi način
- dijete bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dijete žrtva obiteljskog, vršnjačkog ili drugog nasilja, dijete žrtva trgovanja ljudima, dijete rane i predškolske dobi s razvojnim odstupanjem ili razvojnim rizikom, dijete s teškoćama u razvoju, dijete s problemima u ponašanju, dijete bez pratnje koje se zatekne izvan mjesta svog prebivališta bez nadzora roditelja ili druge odrasle osobe koja je odgovorna skrbiti se za njega te dijete strani državljanin

koje se zatekne na teritoriju Republike Hrvatske bez nadzora roditelja ili druge odrasle osobe koja je odgovorna skrbiti se za njega

- mlađa punoljetna osoba i mlađa punoljetna osoba s problemima u ponašanju
- osoba koja je bila korisnik prava na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja, a kojoj je potrebno osigurati stanovanje dok za to traje potreba, a najduže do 26. godine života
- trudnica ili roditelj s djetetom do godine dana života, iznimno do tri godine života bez obiteljske podrške i odgovarajućih uvjeta za život
- obitelj kojoj je zbog narušenih odnosa ili drugih nepovoljnih okolnosti potrebna stručna pomoć ili druga podrška
- osoba s invaliditetom koja nije u mogućnosti udovoljiti osnovnim životnim potrebama
- odrasla osoba žrtva obiteljskog ili drugog nasilja te žrtva trgovanja ljudima
- osoba koja zbog starosti ili bolesti ne može samostalno skrbiti o osnovnim životnim potrebama
- osoba ovisna o alkoholu, drogi, kockanju i drugim oblicima ovisnosti
- beskućnik ili
- druga osoba koja ispunjava uvjete propisane Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23).

Knezić i Opačić (2023.) u istraživanju veznom uz dostupnost socijalnih usluga navode kako najmanje 15% stanovništva Republike Hrvatske treba temeljne socijalne usluge. Nadalje, autorice navode prioritete skupine korisnika temeljenih socijalnih usluga pa tako na prvo mjesto stavljaju djecu s teškoćama u razvoju, djecu izloženu siromaštvu i djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te mlade koji imaju probleme u ponašanju, kao i one koji žive izvan vlastitih obitelji i one koji imaju ugroženo mentalno zdravlje.

Sljedeća skupina na koju autorice stavljaju naglasak je obitelj koja je sve više suočena s brojnim izazovima roditeljstva, izložena teškoćama uslijed nesređenih obiteljskih odnosa i sve češćeg nasilja u obitelji. Nadalje, posebna skrb se mora osigurati osobama s invaliditetom, ne samo u očuvanju zdravlja, nego i pomoć u svakodnevnom životu kao i njihovo socijalno uključivanje u zajednicu s posebnim naglaskom na osobe s teškoćama mentalnog zdravlja. Skrb o građanima u siromaštvu uključuje ne samo pomoć u zadovoljavanju njihovih osnovnih potreba i njihovom obrazovanju, nego i iznalaženje načina kako bi se spriječio međugeneracijski prijenos siromaštva. Sve veći broj izbjeglica koji je rezultat svjetskih kriza zahtjeva njihovo uključivanje u zajednicu pri čemu također treba voditi računa i o pripadnicima nacionalnih manjina. Rezultat demografske slike odnosno činjenica sve većeg postotka starijih osoba u općoj populaciju izdvojilo je starije osobe

kao skupinu korisnika kojima treba pružiti podršku u suočavanju sa funkcionalnim i psihološkim ograničenjima kao i obiteljskim teškoćama (Knezić i Opačić, 2023).

Specifične korisničke skupine obuhvaćene su radovima i istraživanjima stručnjaka u Hrvatskoj koji se bave određenim područjem ili skupinom, no iako nedostaju sustavne analize, dostupne spoznaje omogućuju razumijevanje specifičnih poteškoća određenih skupina korisnika socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj.

Kao neke od primjera možemo navesti istraživanja u nastavku koja su za određene skupine korisnika utvrdila i definirala poteškoće pojedine skupine što će svakako dati smjernice za buduća planiranja u sustavu socijalne skrbi.

Tako Penava Štimac, Štambuk i Skokandić (2022) u istraživanju na temu o potrebama starijih osoba za uslugama iz sustava socijalne skrbi zaključuju kako „Zadovoljiti potrebe starijih osoba i odgovoriti na izazov procesa starenja nije moguće samo primjenom i razvojem jednog oblika skrbi već su potrebni noviji i drugačiji pristupi u mnogim drugim sustavima (npr. zdravstvenom i mirovinskom).“ Kad govorimo o specifičnim uslugama koje su ispitanici naveli da su im potrebne čak 50,9% ispitanika navodi kao izuzetno potrebnu uslugu pomoći u kući, dok 13,5% iskazuju potrebu za smještajem u instituciji. Generalno, rezultati istraživanja upućuju kako starije stanovništvo ima nisku dostupnost usluga i prava iz sustava socijalne skrbi pri čemu čak 70% ispitanika navodi kako ima potrebu za nekom vrstom usluga dok ih samo 3% ostvaruje.

Nadalje Gović i Buljevac (2020) istraživanjem perspektive roditelja djece s teškoćama u razvoju o pravima i uslugama unutar sustava socijalne skrbi dolaze do pozitivnih i negativnih aspekata vezanih uz ostvarivanje navedenih prava. Iako bi sustav socijalne skrbi kao sustav formalne podrške obiteljima djece s teškoćama u razvoju trebao pružati široku paletu usluga od psihosocijalne podrške preko stručne do praktične podrške, vrlo često ne ispunjava tu svoju ulogu, ili bar ne u svim segmentima. Kao zaključak istraživanja, Gović i Buljevac (2020) navode pozitivne i negativne aspekte interakcije roditelja djece s teškoćama u razvoju u sustavu socijalne skrbi i navode kako „Pozitivni aspekti ukazuju na profesionalnost socijalnih radnika, poboljšanje kvalitete života i ostvarivanje različitih prava i usluga, dok negativni na nedostatke i probleme vezane uz rad centra za socijalnu skrb i jedinstvenog tijela vještačenja, pravne izvore i ostvarivanje prava.“

Kada govorimo o djeci kao jednoj od najosjetljivijih skupina u društvu tada svakako istraživanja koja su usmjerena upravo na tu skupinu daju značajan doprinos u kreiranju budućih socijalnih

politika. Ajduković, Dobrotić i Matančević (2017) u istraživanju mogućnosti za unaprijeđenije socijalne politike u smanjivanju siromaštva djece željele su utvrditi koje okolnosti i čimbenici doprinose ili otežavaju djelotvornost socijalne politike kada govorimo o siromaštvu djece te na koji način bi se moglo unaprijediti društveno djelovanje u ovom području. Zaključne nalaze samog istraživanja autorice su sistematizirale u sedam ključnih točaka koje nam svakako u budućim socijalnim planovima mogu i moraju biti svojevrsna smjernica razvoja:

- nužno sagledavanje siromaštva iz perspektive prava djeteta i promicanja dobrobiti djece
- neprikladnost socijalnih politika u suzbijanju siromaštva djece
- integrirani nasuprot fragmentiranom pristupu siromaštvu djece
- preusmjeravanje fokusa na važnost ranih ulaganja i preventivnih programa
- zagovaranje preventivne usluge odgojno-obrazovnih institucija
- jačanje uloge organizacija civilnog društva u prevenciji i olakšavanju siromaštva djece
- nužnost sustavnih evaluacija postojećih socijalnih politika i djelovanje na svim razinama utemeljeno na podacima i znanstvenim spoznajama. (Ajduković, Dobrotić i Matančević, 2017).

Prema Babiću (2020) sve više istraživanja u Hrvatskoj koja se bave problematikom osiguravanja usluga djeci upućuju da su „programi i usluge namijenjene djeci isplative socijalne investicije, posebice kad je riječ o djeci u rizicima. Ulaganja u djecu postaju sve važnija radi unapređenja dječje dobrobiti ali i zbog velikih demografskih izazova u Hrvatskoj“.

Vežano uz teritorijalnu dostupnost socijalnih usluga za obitelji, Berc, Kokorić i Opačić (2020) su proveli istraživanje o dostupnosti socijalnih prava i usluga za obitelji u ruralnim područjima u 215 općina pri čemu su rezultati istraživanja pokazali kako su u većoj mjeri dostupna prava od usluga, kako su najviše razvijena prava i usluge koje promovira središnja država te kako su prava i usluga dostupnije u općinama koje su bliže središtima županija. Isto tako, u pogledu kvalitete socijalnih prava i usluga, nije dovoljno razvijeno korištenje EU fondova dok civilno društvo nije dovoljno uključeno u aktivnosti sustava socijalne skrbi.

Šikić-Mičanović, Sakić i Stelko (2020) proveli su istraživanje kvalitete socijalnih usluga koje su zastupljenije u skrbi za korisnike koji su imali iskustvo beskućništva temeljem kvalitativnog istraživanja pružatelja navedenih usluga. Istraživanjem je utvrđeno da se među različitim pružateljima bitno razlikuju prioritete i kriteriji u uspostavljanju kvalitete, dok su jedni usmjereni na kvalitetu infrastrukture, drugi su usmjereniji na aktivnosti i psihosocijalnu

podršku, dok treći nastoje uskladiti oba područja. Imajući u vidu (ne)mogućnost adaptacije prostora koje su pružatelji dobili na korištenje, a koji bi u potpunosti udovoljavali svim potrebama, nedostatna financijska sredstva za uvođenje novih usluga, nemogućnosti da se zadrže kvalitetni djelatnici, nedostatku stručnih djelatnika za pisanje projekata, administrativno opterećenje i niz drugih poteškoća s kojima se susreću pružatelji, ne iznenađuje činjenica kako pružatelji nisu u mogućnosti uvesti standarde kvalitete. Kako bi se sustav kvalitete uveo i proveo kod pružatelja socijalnih usluga namijenjenih beskućnicima, svi dionici u sustavu moraju zajedničkim djelovanjem raditi na ostvarenju tog cilja.

5. Zastupljenost socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije

U cilju sveobuhvatnog i detaljnog prikaza socijalnih usluga po pojedinim skupinama tj. što korisnici dobivaju kroz socijalne usluge koje im se pružaju u nastavku se daje kratak prikaz svake pojedine usluge koja se provodi na području Osječko – baranjske županije.

Na području Osječko-baranjske županije pružaju se sljedeće socijalne usluge: smještaj, pomoć u kući, boravak, organizirano stanovanje, psihosocijalna podrška, savjetovanje, stručna procjena, psihosocijalno savjetovanje, psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja, rana razvojna podrška, osobna asistencija.

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23) prethodno navedene usluge definirane su kako slijedi:

Smještaj podrazumijeva uslugu kojom se korisniku osigurava intenzivna skrb i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba kada to nije moguće osigurati u obitelji i pružanjem drugih socijalnih usluga te se osigurava stanovanje i organizirane aktivnosti tijekom dana uz stalnu stručnu pomoć.

Pomoć u kući je socijalna usluga koja se priznaje starijoj osobi kojoj je prema procjeni Zavoda za socijalni rad potrebna pomoć druge osobe te osobi kojoj je zbog privremenog ili trajnog tjelesnog, mentalnog, intelektualnog ili osjetilnog oštećenja prijeko potrebna pomoć druge osobe. Pomoć u kući može obuhvatiti: organiziranje prehrane (priprema ili nabava i dostava gotovih obroka u kuću), obavljanje kućnih poslova, održavanje osobne higijene i/ili zadovoljavanje drugih svakodnevnih potreba.

Boravak je socijalna usluga kojom se osiguravaju organizirane aktivnosti uz stručnu pomoć radi zadovoljavanja osnovnih i dodatnih životnih potreba korisnika, a pruža se u različitom opsegu ovisno o trajanju usluge jedan dan u tjednu, više dana u tjednu ili tijekom svih radnih dana u tjednu i to cjelodnevni boravak u trajanju od 6 do 10 sati dnevno ili poludnevni u trajanju od 4 do 6 sati dnevno.

Organizirano stanovanje je socijalna usluga koja se pruža osobama koje su definirane Zakonom i kojom se osigurava stanovanje u stambenoj jedinici uz stručnu pomoć u osiguravanju osnovnih životnih potreba radi poboljšanja kvalitete života, poticanja aktivnog i samostalnog življenja, socijalnog uključivanja, ovisno o potrebama korisnika.

Psihosocijalna podrška je usluga koja obuhvaća stručne postupke i druge oblike pomoći kojima se potiče razvoj i unapređenje vještina (kognitivnih, funkcionalnih, socijalnih itd.) korisnika, može se pružati pojedincu, obitelji ili udomitelju, individualno ili u grupi.

Savjetovanje omogućava da stručna osoba u neposrednom kontaktu potiče korisnika na razvoj novih mogućnosti sagledavanja i prevladavanja teškoća, potiče korisnika na razvoj osobnih mogućnosti te potiče kod korisnika odgovorni odnos prema samom sebi, obitelji i društvu.

Stručna procjena je socijalna usluga kojom se osigurava utvrđivanje sposobnosti i potreba korisnika kako bi se moglo dati mišljenje o tome koja je usluga primjerena za korisnika kao i njezino trajanje i učestalost.

Psihosocijalno savjetovanje je usluga u kojoj stručna osoba u neposrednom kontaktu sa korisnikom posebnim stručnim postupcima pomaže korisniku otkloniti teškoće u različitim područjima života. Temelji se na terapijskom odnosu i procesu tijekom kojega se pokušavaju smanjiti trenutne poteškoće i pronaći najbolje rješenje za korisnika.

Psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja je savjetodavno-terapijska i psihoedukativna usluga usmjerena na zaustavljanje i sprječavanje nasilničkog ponašanja u obitelji, uključivanjem korisnika u tretman kojemu je cilj zaustaviti nasilje među partnerima i/ili u obitelji

Rana razvojna podrška je socijalna usluga stručne poticajne pomoći djetetu i stručne savjetodavne pomoći roditeljima, članovima obitelji ili udomiteljima kada je kod djeteta u ranoj dobi utvrđeno odstupanje u razvoju, razvojni rizik ili teškoće, a utvrđuje se temeljem mišljenja liječnika specijaliste neonatologa ili pedijatra ili iznimno liječnika druge specijalizacije.

Prema Zakonu o osobnoj asistenciji (NN 71/23) *osobna asistencija* je socijalna usluga kojom se „...osigurava pomoć i podrška osobi s invaliditetom u aktivnostima koje ne može izvoditi sama radi vrste i stupnja invaliditeta, a koje su joj svakodnevno potrebne u kući i izvan kuće, te pomoć i podrška u komunikaciji i primanju informacija, a u svrhu većeg stupnja samostalnosti i uključenosti u zajednicu, zaštite i osiguravanja ljudskih prava osobe s invaliditetom, kao i ostvarivanja ravnopravnosti s drugima“.

U *Izješću o stanju socijalne skrbi i poslovanju ustanova socijalne skrbi čiji je osnivač Osječko-baranjska županija u 2022.godini* (Osječko-baranjska županija, 2022) zastupljenost socijalnih usluga prikazana je prema sljedećim korisničkim skupinama (propisane Katalogom socijalnih usluga koji čini sastavni dio Pravilnika o mjerilima za pružanje socijalnih usluga) i to kako slijedi :

- a. starije i nemoćne osobe
- b. odrasle osobe s invaliditetom
- c. djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi
- d. djeca s problemima u ponašanju
- e. beskućnici
- f. žrtve nasilja u obitelji
- g. osobe ovisne o alkoholu, drogama, kockanju i drugim oblicima ovisnosti

a. Starije i nemoćne osobe

Starijim i nemoćnim osobama na području Osječko-baranjske županije pružene su usluge smještaja, pomoći u kući i boravka.

Na području Osječko-baranjske županije u 2022. godini uslugu *smještaja* starijim i nemoćnim osobama pružala su 3 decentralizirana doma, 9 privatnih domova socijalne skrbi, jedno trgovačko društvo i 27 obiteljskih domova sa sveukupnim kapacitetom za 1.808 korisnika.

Važno je napomenuti da usluge smještaja nisu jednako dostupne svim korisnicima na što upućuju duge liste čekanja u tri decentralizirana doma kao i činjenica kako su cijene smještaja kod privatnih pružatelja znatno veće (od 4.000,00 do 8.000,00 kuna u 2022.g.) u odnosu na one u decentraliziranim domovima (od 2.383,00 do 4.290,00 kuna ovisno u vrsti smještajne jedinice).

Kada govorimo o socijalnim uslugama koje su namijenjene starijim i nemoćnim osobama tada svakako treba naglasak staviti na potrebu razvoja izvaninstitucionalnih usluga što bi direktno utjecalo na smanjenje lista čekanja koje bi u budućim razdobljima mogle postati i duže uslijed zakonskih izmjena. Naime, Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je da zatečeni obiteljski domovi u trenutku stupanja na snagu Zakona kao takvi mogu nastaviti pružati socijalne usluge do 31. prosinca 2026. godine kada moraju uskladiti organizacijski oblik za pružanje socijalnih usluga s novim Zakonom. Kako su troškovi transformacije u ustanovu ili drugi oblik predviđen Zakonom značajni, za očekivati je da će određeni broj obiteljskih domova prestati s radom što će predstavljati dodatni pritisak na postojeće kapacitete.

Uslugu *pomoći u kući* na području Osječko-baranjske županije u 2022. godini pružala su 23 pružatelja usluge sa kapacitetom za 1.709 korisnika. Dio pružatelja usluge pomoći u kući uslugu provodi u dijelu organiziranja prehrane tj. pripreme ili nabavke i dostave obroka u kuću dok su aktivnosti obavljanja kućnih poslova, održavanje osobne higijene i zadovoljenje drugih potreba zastupljene kod dijela pružatelja (Osječko-baranjska županija, 2023).

Nastavno na navedeno, važno je naglasiti kako je Osječko-baranjska županija bila jedna od prvih županija koja je počela s provođenjem projekta „Zaželi- pomoć u kući“ - osnaživanje i aktiviranje žena na tržištu rada svrha kojega je bila osnažiti i unaprijediti radni potencijal teže zapošljivih žena i žena s nižom razinom obrazovanja s područja Županije koje su pružale pomoć krajnjim korisnicima, starijim i nemoćnim osobama.

Nakon uspješno provedene prve i druge faze projekta u kojima je bilo zaposleno sveukupno 87 žena, a pomoć se pružala za 507 starijih i nemoćnih osoba s područja grada Belog Manastira te općina Antunovac, Draž i Vladislavci, Županija se prijavila i na treći poziv Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike „Zaželi – prevencija institucionalizacije“. Cilj ovog poziva je povećanje socijalne uključenosti i prevencija institucionalizacije ranjivih skupina osiguravanjem dugotrajne skrbi te potpora i podrška u svakodnevnom životu starijim osobama i osobama s invaliditetom s područja grada Osijeka, Belog Manastira i Đakova te općina Antunovca, Vladislavaca i Draža.

Upravo je uspješno provođenje projekta Zaželi pokazatelj kako se deinstitutionalizacija kroz projektne aktivnosti pokazala uspješna ne samo na lokalnom nego i na nacionalnoj razini, stoga bi projekt „Zaželi“ mogao biti primjer dobre prakse za uključivanjem takvog načina provođenja izvaninstitucionalnih usluga u nacionalnu strategiju razvoja sustava socijalne skrbi.

Iako je izrada Socijalnog plana OBŽ u tijeku, prethodno provedenim procjenama lokalnih potreba na području Županije utvrđeno je kako su na području grada Našica nedovoljno razvijene socijalne usluge namijenjene starijim i nemoćnim osobama. Upravo to je bio razlog da se Grad Našice u partnerstvu sa Osječko-baranjskom županijom prijavi na javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava pod nazivom „Izgradnja i opremanje centara za starije osobe (izvaninstitucijske i institucijske usluge)“ s ciljem povećanja dostupnosti usluga dugotrajne skrbi za osobe starije životne dobi, koji je raspisalo Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. Nastavno na navedeno, u listopadu 2023. godine potpisan je Ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava za projekt „Izgradnja i opremanje centra za starije u Našicama“. Ovaj projekt predstavlja dobar primjer na koji se način treba pristupiti rješenju nedostatka smještajnih kapaciteta za starije i nemoćne osobe treće i četvrte kategorije a istovremeno razvijati izvaninstitucijske usluge.

Naime, Centar će imati 127 smještajnih kapaciteta za najteže pokretne i funkcionalno ovisne korisnike (112 ležajeva za korisnike III stupnja te 15 ležajeva za korisnike IV stupnja usluge – osobe oboljele od Alzheimerera i drugih bolesti demencije), dok će u isto vrijeme pružati izvaninstitucijske usluge za 256 korisnika i to: pomoć u kući za 235 korisnika, poludnevni boravak za 14 korisnika, cjelodnevni boravak za 7 korisnika, uslugu psihosocijalnog savjetovanja kao i skrb za starije osobe za vrijeme spriječenosti njegovatelja za 4 potencijalna korisnika, što je nova usluga propisana Zakonom o socijalnoj skrbi.

Prema Izvješću, uslugu *boravka* u 2022.godini pružala su 3 pružatelja usluge s kapacitetom za 70 korisnika od čega je 30 korisnika u domu za starije i nemoćne osobe kojemu je osnivač Osječko-baranjska županija. Kako je usluga boravka jedna od vrlo traženih izvaninstitucionalnih usluga kojom se ne djeluje samo na kvalitetu života starijih osoba koje ju koriste nego i na kvalitetu života obitelji koje skrbe o starijima, u Socijalni plan će svakako biti uključena aktivnost pokretanja usluge boravka prije svega od strane sva tri doma za starije i nemoćne kojima je Osječko-baranjska županija osnivač, a zatim i od strane drugih pružatelja koji već imaju u svojim aktivnostima slične usluge (udruge umirovljenika) koje u ovom trenutku nisu licencirane.

b. Odrasle osobe s invaliditetom

Na području Osječko-baranjske županije, odraslim osobama s invaliditetom pružaju se usluge smještaja, pomoći u kući, organiziranog stanovanja, boravka, poludnevnog boravka i psihosocijalne podrške.

Prema Izvješću, u 2022. godini pružanje usluge smještaja psihički bolesnim odraslim osobama osigurala su dva pružatelja sa ukupnim kapacitetom od 60 korisnika, uz napomenu da je jedan pružatelj osim usluge smještaja pružao i uslugu pomoći u kući i organiziranog stanovanja.

Navedenoj skupini korisnika uslugu boravka, poludnevnog boravka, psihosocijalne podrške i organiziranog stanovanja osiguravala su četiri pružatelja usluga.

Osječko-baranjska županija ima vrlo razvijenu suradnju s udrugama civilnog društva koje se bave problematikom odraslih osoba sa invaliditetom i upravo će razvijanje i jačanje te suradnje biti uključeno u aktivnosti Socijalnog plana.

Naime, udruge čije je djelovanje usmjereno na poboljšanje kvalitete života odraslih osoba s invaliditetom nositelji su čitave lepeze aktivnosti i usluga koje su djelomično licencirane dok se djelomično provode kroz projekte. Raspisivanjem javnog poziva početkom svake godine na koji se mogu javiti i udruge iz područja socijalne skrbi, Županija osigurava kontinuitet financiranja i potiče razvoj novih izvaninstitucionalnih socijalnih usluga za kojima postoji kontinuirana povećana potreba.

Također, Županija sudjeluje kao partner u provedbi projekata usmjerenih na osobe sa invaliditetom čime se iz godine u godinu jača kapacitet udruga koje ih provode i koje uz širenje izvora financiranja uvode nove izvaninstitucionalne usluge.

Kao uspješan primjer suradnje možemo navesti udругu koja se bavi problemima paraplegičara i tetraplegičara, gdje je Osječko-baranjska županija kao dugogodišnji partner sudjelovala i u sufinanciranju nabave vozila kojim se pruža usluga prijevoza osobama s invaliditetom u slučajevima kada nemaju druge opcije. Kako prijevoz uključuje, između ostaloga, i prijevoz na liječničke preglede i rehabilitaciju, ovakvo partnerstvo predstavlja jednu od mogućnosti provedbe integriranih usluga, ali i primjer uspješne suradnje civilnog društva i Županije. Upravo je ovaj projekt naveden kao primjer dobre prakse u *Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2022. godinu* (Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, 2023) u poglavlju koje upućuje na važnost mobilnosti osoba s invaliditetom kao nužan preduvjet za ravnopravno uključivanje u svakodnevni život.

Osječko-baranjska županija već dugi niz godina sufinancira uslugu poludnevnog boravka za korisnike koji napune 21 godinu u odgojno obrazovnoj ustanovi za djecu i odrasle osobe s lakšim, umjerenim i težim intelektualnim poteškoćama te utjecajnim teškoćama u razvoju. Poludnevni boravak se nalazi na dislociranoj lokaciji i skrbi o 60 korisnika podijeljenih u tri grupe. Kroz ovu uslugu korisnici i dalje razvijaju već stečene vještine i u zaštićenim uvjetima usavršavaju vještine radnog osposobljavanja te imaju vrt u kojemu se radno okupiraju i proizvode namirnice koje koriste u svojoj kuhinji, čime rade na samoodrživosti svoje zajednice. Ovaj primjer provođenja socijalne usluge prikazuje sinergiju nacionalne razine, razine jedinica lokalne samouprave, jedinica regionalne samouprave i samih korisnika gdje socijalnu uslugu ustanove kojoj je osnivač Republika Hrvatska, a koja se odvija u prostoru kojemu je vlasnik Grad Osijek, sufinancira Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (40 korisnika), Grad Osijek i Osječko-baranjska županija (10 korisnika) te za 10 korisnika samostalno financiraju roditelji korisnika koji ostvaruju pravo na status roditelja njegovatelja. Ovakav primjer sinergije svih dionika prilikom pružanja socijalnih usluga predstavlja primjer dobre prakse koji će svakako biti smjernica prilikom izrade Socijalnog plana jer se na ovaj način mogu na učinkovit i efikasan način premostiti nedovoljni financijski izvori i nedostatni kapaciteti, a u cilju osiguranja kvalitetnih, dostupnih izvaninstitucionalnih usluga odraslim osobama s invaliditetom.

Kao još jedan uspješan primjer skrbi Županije o odraslim osobama s invaliditetom ulaganje je u podizanje kvalitete prostora u kojemu djeluje centar za pružanje usluga u zajednici kojemu je osnivač Republika Hrvatska, a skrbi o odraslim osobama s mentalnim poteškoćama. Projekt izrade projektne dokumentacije za rekonstrukciju ovojnice financirali su Županija, grad Osijek te centar vlastitim sredstvima.

Veliki iskorak u skrbi za odrasle osobe s invaliditetom predstavlja donošenje *Zakona o osobnoj asistenciji* koji je na snazi od srpnja 2023. godine, a kojim se kroz uslugu osobne asistencije omogućava pomoć i podrška osobama s invaliditetom u svakodnevnim aktivnostima koje su im potrebne u kući i izvan nje, a koje osoba ne može obavljati sama zbog stupnja invaliditeta. Osječko-baranjska županija prepoznala je važnost žurne provedbe ovog Zakona stoga je odmah pristupila licenciranju domova za starije i nemoćne osobe kojima je osnivač za obavljanje ove vrlo potrebne usluge.

Kako su procjene potreba ukazale na veliku potrebu za poludnevnim boravkom za osobe s poremećajem iz autističnog spektra koje su starije od 21. godinu, Županija je proračunima za

2023. i 2024. godinu predvidjela sredstva za rekonstrukciju prostora koji bi bio prikladan za organiziranje navedene socijalne usluge, a koja bi bila organizirana pri Centru za autizam Osijek. Prostor koji je planiran za organiziranje poludnevnog boravka potrebno je renovirati, a odabran je u suradnji s udrugom koja okuplja roditelje osoba s poremećajima iz autističnog spektra, što je dobar primjer uključivanje krajnjih korisnika kroz civilni sektor u suodlučivanje o provedbi projekta koji će financirati Županija.

Kako se radi o specifičnoj skupini korisnika čija skrb zahtjeva stručnjake deficitarnih profesija, u suradnji s Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti koji je 2022. godine pokrenuo preddiplomski sveučilišni studij edukacijske rehabilitacije, planira se intenzivna suradnja u pogledu praktičnog dijela nastave kako bi završetkom prve generacija studenata osigurali stručni kadar koji će već biti upoznat s problematikom rada s navedenom skupinom, što predstavlja dobar primjer međusektorske suradnje socijalne skrbi i obrazovnog sustava.

Iako je organiziranje smještaja za ovu korisničku skupinu financijski i organizacijski zahtjevan projekt, isti se planira uvrstiti u srednjoročni plan razvoja socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije.

c. Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Kada govorimo o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, tada možemo reći da su problemi sustava socijalne skrbi koji se odnose na ovu korisničku skupinu na području Osječko-baranjske županije jednaki onima na nacionalnoj razini. U *Izvešću o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu* (Pravobraniteljica za djecu, 2023) naglašava se kako i nadalje, kada se radi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, prvi korak predstavlja poduzimanje svih zakonom predviđenih mjera kako bi se roditeljima pomoglo u razvijanju roditeljskih vještina, a u cilju prevencije izdvajanja djeteta iz obitelji. Međutim, ukoliko isto nije moguće i ukoliko obiteljsko okruženje ne osigurava sigurno odrastanje i dovodi u pitanje odrastanje i zdravlje djeteta, tada je svakako nužno dijete izmjestiti iz obitelji i osigurati adekvatan smještaj.

Na žalost, povećanje broja djece na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici u razdoblju od 2016. (691 dijete) do zaključno 2022.g. (818 djece) na nacionalnoj je razini u neprestanom porastu, a prema *Izvešću o radu pravobraniteljice za djecu* broj bi bio i veći da raspoloživi kapaciteti nisu u potpunosti popunjeni.

Na području Osječko-baranjske županije djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi dva pružatelja socijalnih usluga pružaju uslugu smještaja, rane intervencije, poludnevnog boravka, cjelodnevnog boravka, organiziranog stanovanja te savjetovanja primarnih i udomiteljskih obitelji, mladih i djece nakon izlaska iz skrbi, djece koja su smještena u udomiteljskim obiteljima te posvojiteljskih obitelji (Osječko-baranjska županija, 2023).

Centar za pružanje usluga u zajednici kojemu je osnivač Republika Hrvatska (broj korisnika na dan 31. prosinca 2022. godine bio je 160 korisnika) uz skrb o djeci i mlađim punoljetnim osobama do 21. godine života, osigurava skrb o trudnicama i roditelju s djetetom do djetetove prve godine života te organizira savjetovanje obitelji (biološke, udomiteljske i posvojiteljske). Osim obavljanja usluga u sjedištu i podružnici ustanove koji se nalaze u gradu Osijeku, centar je ustrojio dislocirane jedinice poludnevnog boravka u Belom Manastiru, Bistrincima, Antunovcu, Tenji i Dalju čime je napravljen iskorak u smjeru dostupnosti usluge u manje razvijenim/ruralnim sredinama (Osječko-baranjska županija, 2023).

Također, važno je za istaknuti kako je ustanova prepoznala važnost razvoja izvaninstitucionalne usluge organiziranog stanovanja kroz koju se djeci osigurava okruženje koje im pruža obiteljski osjećaj i toplinu doma, gdje su svakodnevni život i kućanski poslovi podijeljen i organizirani na način funkcioniranja obitelji. Tako Centar ima četiri stambene jedinice u kojima se pruža organizirano stanovanje uz povremenu podršku te dvije stambene jedinice u kojima se osigurava sveobuhvatna podrška.

Svjesni činjenice kako je važnost i uloga kako bioloških tako i udomiteljskih obitelji neprocjenjiva, Centar je i u tom smjeru napravio iskorak te osim pružanja usluge savjetovanja kao pripreme za samostalan život mladih osoba koje izlaze iz sustava, centar pruža i usluge savjetovanja i psihosocijalne podrške primarnim, udomiteljskim i posvojiteljskim obiteljima.

SOS dječje selo ustanova je koja pruža uslugu organiziranog stanovanja u 18 SOS objekata ukupnog kapaciteta 112 korisnika (Osječko-baranjska županija, 2023). Temelj djelovanja SOS sela je pružanje tzv. dugoročne alternativne skrbi tzv. SOS obiteljske skrbi kojom se osigurava sigurno okruženje koje djeci pruža osnovu za razvoj njihovih potencijala. Struktura pružanja skrbi koncipirana je da prati put korisnika od samih početaka do potpunog integriranja u samostalan život, što je primjer dobre prakse u cilju izbjegavanja situacije kada korisnici koji izlaze iz sustava ostanu prepušteni sami sebi.

Prvi korak u pružanju skrbi je ulazak u tzv. SOS obitelji u kojima stručne i educirane djelatnice tzv. SOS mame vode skrb o djeci, pri čemu im pružaju obiteljsko okruženje i potiču ih na razvoj

njihovih potencijala dok ne dođu do razine prelaska u SOS Zajednicu za mlade gdje im se osigurava podrška u procesu osamostaljenja.

Boravak u Zajednici za mlade organiziran je u dvije obiteljske kuće na području Osijeka gdje se kroz smještaj za vrijeme školovanja, program pripreme za izlazak iz skrbi te program polusamostalnog života i program praćenja zaokružuje proces koji završava samostalnim životom.

Osječko-baranjska županija od 2016.g. sufinancira mobilni tim SOS dječje selo u sklopu projekta „Brižan dom za svako dijete“ koji pruža psihosocijalnu pomoć i savjetovanje obiteljima u riziku od gubitka roditeljske skrbi, što je vrlo važno u cilju prevencije institucionalizacije a prije svega u cilju ostanka djeteta u biološkoj obitelji.

SOS dječje selo je također jedan od pionira provođenja integrirane zdravstvene i socijalne usluge u dijelu rane razvoje podrške. U sklopu Programa jačanja obitelji, u sastavu SOS dječjeg sela nalazi se opremljeni logopedski kabinet koji u svakom trenutku ima 30 korisnika i koji je većinskim dijelom financiran od grada Valpova. Važno je naglasiti da se logopedske usluge pružaju i u dječjem vrtiću za one koje ne mogu doći na lokaciju. Ovakav primjer integriranja i suživota u zajednici svakako treba biti uključen kao primjer dobre prakse u buduće planiranje socijalnih usluga.

Kada govorimo o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, tada svakako trebamo posebnu pozornost staviti na udomiteljske obitelji koje trebaju biti prvi vid izvaninstitucionalne skrbi za navedenu skupinu korisnika jer okruženje koje pružaju je najbliže onome u domu koji su djeca morala napustiti. Nažalost, unatoč tome što dionici u sustavu kontinuirano rade na promociji udomiteljstva, kontinuirano se bilježi nedostatak takve vrste skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Zakonodavac je na nacionalnoj razini reagirao donošenjem novog Zakona o udomiteljstvu kojemu je osnovna svrha smanjiti broj djece u instituciji, a kroz kvalitetniji razvoj udomiteljstva i povećanje broja udomiteljskih obitelji, uz mogućnost profesionalizacije i specijalizacije udomiteljstva.

Prema Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu (Pravobraniteljica za djecu, 2023) na nacionalnoj razini nedostaje minimalno 300 udomitelja. Prema istom izvješću jedan od čimbenika koji je razlog slabom interesu za udomiteljstvo je strah potencijalnih udomitelja da neće biti spremni na sve teškoće koje ta vrsta skrbi pruža, a znajući da je sustav pomoći i podrške takvim obiteljima manjkav.

Nastavno na sve navedeno, Osječko-baranjska županija prepoznala je važnost razvoja udomiteljstva na svom području i u svoj proračun uključila financiranje projekta „Udomiteljstvo na dlanu-podrška udomiteljskim obiteljima“ koji provodi udruga s dugogodišnjim iskustvom skrbi o djeci koja se nalaze u nepovoljnim životnim uvjetima.

Projekt obuhvaća čitav niz aktivnosti usmjerenih na senzibiliziranje javnost o važnosti smještaja djece u udomiteljske obitelji kao oblik prevencije smještaja u instituciju, na stručno usavršavanje osoba koje rade s udomiteljskim obiteljima te pružanje pomoći i podrške udomiteljskim obiteljima putem mobilnih timova. Mobilni timovi sastavljeni od psihologa, socijalnih radnika i socijalnih pedagoga pružali su uslugu psihosocijalne podrške ne samo udomiteljima, nego i udomljenoj djeci.

d. Djeca s problemima u ponašanju

Kada govorimo o djeci s problemima u ponašanju tada kao glavni imperativ u zaštiti prava navedene skupine svakako treba naglasiti međusektorsku suradnju, koja nažalost nije dovoljno razvijena. Suradnja odgojno-obrazovnog sustava, sustava socijalne skrbi, zdravstvenog sustava, policije, sustava pravosuđa, organizacija civilnog društva predstavlja preduvjet skrbi djece s problemima u ponašanju. Nužnost interakcije gore navedenih sustava ogleda se u činjenici kako djeci s problemima u ponašanju vrlo često u obrazovnom sustavu nisu dostupni stručnjaci koji imaju stručna znanja za postupanje zbog čega problemi takve djece nisu prepoznati na vrijeme.

Ukoliko se pokaže potreba za smještajem u ustanovu socijalne skrbi, pojavljuje se problem nedostatnih kapaciteta, uz naglasak kako djeca iz ove korisničke skupine u posljednje vrijeme sve više imaju mentalnih poteškoća što zahtjeva kontinuiranu zdravstvenu skrb.

Na području Osječko-baranjske županije djeci s problemima u ponašanju tijekom 2022.g. pružale su se usluge smještaja, boravka, poludnevnog boravka te organiziranog stanovanja od strane udruga i ustanove socijalne skrbi kojoj je osnivač Republika Hrvatska (Osječko-baranjska županija, 2023).

Ustanova kojoj je osnivač Republika Hrvatska kao osnovnu djelatnost ima pružanje usluga socijalne skrbi izvan vlastite obitelji djeci koja pokazuju različite oblike problema u ponašanju i to muškog spola u dobi od 7 do 14 godina, kao i mladeži oba spola u dobi od 14 do 21 godine. Organizacija pružanja socijalnih usluga odvija se kroz dva odjela, odjel smještaja, timske procjene, prihvata i tretmana te odjel boravka, savjetovanja i organiziranog savjetovanja. Kroz

čitavu paletu usluga koja uključuje smještaj, timsku procjenu, tretmane, dijagnostiku te kroz rad u disciplinskom centru i prihvatnoj stanici stručni djelatnici ustanove pokušavaju osigurati odgojni proces u kojemu će djeca sa problemima u ponašanju dobiti adekvatnu skrb.

Na žalost, zbog nedostatka kapaciteta postoje „liste“ čekanja na ulaz u ustanovu temeljem rješenja nadležnih područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad. U takvim situacijama dijete ne može biti izdvojeno iz obitelji čime se ugrožavaju prava djeteta na pravovremenu podršku i primjerenu socijalnu uslugu.

Također, upravo je na ovoj skupini korisnika proces deinstitutionalizacije najslabije napredovao jer su izvaninstitucionalne usluge nedovoljno razvijene i neravnomjerno teritorijalno dostupne. Također, proces deinstitutionalizacije otežan, između ostaloga, zbog nedovoljno razvijenog specijaliziranog udomiteljstva. Tijekom 2022.godine Ustanova je imala ukupno 215 korisnika, a na dan 31. prosinca 2022. godine u Ustanovi je ukupno boravilo 60 korisnika (Osječko-baranjska županija, 2023).

Poludnevni boravak koji je sufinanciran od strane Ministarstva, a koji provodi udruga sa dugogodišnjim iskustvom rada s djecom s problemima u ponašanju, u suradnji sa ustanovom koja skrbi o djeci sa problemima u ponašanju, područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad, školama i ostalim dionicima, predstavlja dobar put ka prevenciji institucionalizacije te osigurava destigmatizaciju učenika koji su prije ustrojavanja ovakve vrste socijalne usluge istu konzumirali u ustanovi.

Trenutno udruga pruža uslugu poludnevnog boravka na 8 lokacija u pet slavonskih županija, a pravo na uslugu imaju djeca i mladi s problemima u ponašanju kojima je potrebna strukturirana podrška i pomoć kako bili osposobljeni za daljnje funkcioniranje u zajednici. Poludnevni boravci osim podrške u obrazovanju i organiziranju provođenja slobodnog vremena osiguravaju i grupne i individualne tretmane savjetovanja i psihosocijalne podrške, a sve u suradnji s roditeljima, nastavnim i stručnim osobljem u školi i ostalim relevantnim institucijama. Upravo ovakva integrirana usluga predstavlja primjer dobre prakse međusektorske suradnje i kao takva će biti uključena u planiranje socijalnih usluga u nadolazećem razdoblju.

Važno je naglasiti da ovakav vid pružanja socijalne usluge svakako treba biti kontinuirano financiran i od strane Ministarstva jer nesigurnost financiranja civilnog društva koje ovisi o projektima na smije dovesti u pitanje kontinuitet pružanja ove važne usluge.

Osječko-baranjska županija sredstvima iz proračuna financira rad Centra za djecu koji od prosinca 2022.g. djeluje u moderno izgrađenom objektu koji je u potpunosti financiran sredstvima EU unije i koji predstavlja dobar primjer poboljšanja socijalne infrastrukture u cilju prelaska na pružanje izvaninstitucionalnih socijalnih usluga u zajednici. Važno je naglasiti da je nositelj projekta udruga što govori o važnoj ulozi organizacija civilnog društva na području Osječko-baranjske županije koje imaju kapacitet provedbe višemilijunskih europskih projekata. Navedeno daje svojevrsno jamstvo da postoje organizacije koje su održive i kao takve dobar partner Županiju na putu deinstitucionalizacije sustava socijalne skrbi kroz pružanje izvaninstitucionalnih usluga.

U sklopu navedenog prostora pruža se usluga poludnevnog boravka za djecu s problemima u ponašanju i mlade u riziku, savjetovališta za djecu, mlade i obitelj, kao i niz drugih aktivnosti kao odgovor na sve veći broj djece sa problemima u ponašanju, ali i djece u riziku koja svakako trebaju biti prepoznata i uključena u aktivnosti a u cilju prevencije problema u ponašanju.

Na području županije organizirano je od strane udruga na nekoliko lokacija pružanje usluga organiziranog stanovanja za mlade punoljetne osobe s problemima u ponašanju kao nastavak sustavne skrbi nakon prestanka usluge poludnevnog boravka što je dobar primjer skrbi o navedenoj korisničkoj skupni kako im nakon prestanka pružanja socijalne usluge poludnevnog boravka ne bi bila uskraćena mogućnost daljnjeg razvoja i snalaženja.

Na području Osječko-baranjske županije usluge savjetovanja, psihosocijalne podrške i boravka također pružaju organizacije civilnog društva koje iz godine u godinu jačaju svoj kapacitet, tako da se broj udruga, ali i usluga, iz godine u godinu povećava. Također, kroz prijave na javni poziv uočava se kako standard u pružanju postojećih usluga raste kao odgovor za kontinuirane promjene u društvu.

Na primjer, na području Osječko-baranjske županije zastupljena je socijalna usluga psihoterapije i savjetovanja i na engleskom i na njemačkom jeziku što je vrlo značajno u vrijeme kada migracije kao posljedice ratova i međunarodnih kriza u Republiku Hrvatsku dovode sve više raseljenih lica i migranata.

e. Beskućnici

Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je da su veliki gradovi i gradovi koji su sjedišta županija dužni osigurati uslugu prehrane u pučkim kuhinjama te pružanje usluge smještaja u prihvatilištu ili prenoćištu za beskućnike.

Sukladno navedenom, na području Osječko-baranjske županije beskućnicima je osigurana socijalna usluga smještaja u prihvatilištu koje vodi Caritas Đakovačko-osječke nadbiskupije, a koje se nalazi u gradu Osijeku. Prihvatilište je kapaciteta 24 ležaja, a tijekom 2022. godine na smještaju je bilo 23 korisnika, od toga 20 muškaraca i 3 žene (OBŽ,2023).

Hrvatska mreža za beskućnike u kojoj djeluju vjerske, humanitarne i organizacije civilnog društva procjenjuje da je apsolutnih beskućnika u Republici Hrvatskoj oko 2.000 dok se za njih 10.000 procjenjuje da žive u relativnom beskućništvu, pri čemu se misli da žive u neadekvatnim uvjetima. Osnovna problematika beskućništva na nacionalnoj razini, nažalost, prisutna je i u Osječko-baranjskoj županiji. Naime, većina socijalnih usluga koje se pružaju u prihvatilištima financirana je kroz projekt tako da istekom projekta nastavak usluge postaje upitan.

No, da je važnost financiranja socijalnih usluga u prihvatilištima ipak prepoznata, očituje se u činjenici da, iako prihvatilište u Osijeku nema trajnu organiziranu pomoć i psihosocijalnu podršku, kroz projekte resocijalizacije (koji se u kontinuirano provode od 2006. godine) navedene usluge korisnicima pružaju vanjski suradnici, psiholozi, odgajatelji, socijalni pedagozi.

Primjer beskućnika je pravi primjer gdje je međusektorska suradnja od izuzetnog značaja. Kao primjer nužne suradnje možemo navesti kako zbog neujednačene prakse prijave prebivališta na adresu centara, posljedično zbog ne imanja prebivališta, beskućnici nemaju mogućnost prijave na osnovno zdravstveno osiguranje (Pučka pravobraniteljica, 2022).

U kontekstu razvoja novih smjernica koje bi trebale doprinijeti boljoj perspektivi za beskućnike, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar u suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, proveli su projekt „Nova perspektiva za beskućništvo“ koji će svojim rezultatima svakako doprinijeti poboljšanju statusa beskućnika u Republici Hrvatskoj, a tako i u Osječko-baranjskoj županiji.

f. *Žrtve nasilja u obitelji*

Kada govorimo o žrtvama nasilja u obitelji možemo reći kako je zakonska regulativa precizno kroz *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* (NN 70/17, 126/19, 84/12, 114/22) definirala tko su žrtve nasilja, protokole, postupanja te prava koja imaju žrtve nasilja, ali i obvezu svih dionika koji u svom radu potencijalno dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja u obitelji, pri čemu se prije svega misli na zdravstvene radnike, djelatnike u ustanovama socijalne skrbi, djelatnike u odgojno-obrazovnim ustanovama te organizacijama civilnog društva, da prijave počinjenje nasilja u obitelji policiji ili državnom odvjetništvu.

U studenom 2018. godine sklopljen je Sporazum o međuresornoj suradnji u području sprečavanja borbe i nasilja nad ženama i nasilja u obitelji temeljem kojega je u veljači 2019. osnovan *Nacionalni tim za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* kao i timovi na lokalnim razinama.

Uloga nacionalnih i županijskih timova, osim što aktivno sudjeluju u provedbi zakona, podzakonskih akata i nacionalnih strateških dokumenata također je osiguravanje i provedba odredbi Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji koju je Hrvatski sabor ratificirao u travnju 2018. godine.

Na području Osječko-baranjske županije djeluje *Županijski tim za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji u Osječko-baranjskoj županiji* koji čine predstavnici iz sustava socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa, lokalne i područne (regionalne) samouprave i predstavnici civilnog društva.

Prema *Izvješću* (OBŽ, 2023) na području Osječko-baranjske županije, žrtvama nasilja u obitelji osigurane su usluge smještaja, savjetovanja i pomaganja.

Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja (Odjel socijalnih usluga) kapaciteta 20 korisnika, u gradu Osijeku osnovala je Osječko-baranjska županija u sklopu Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek i od tada kontinuirano sufinancira aktivnosti pružanja socijalnih usluga žrtvama nasilja u obitelji. Iako je 2019. godine Republika Hrvatska u cijelosti preuzela osnivačka prava nad Centrom, Osječko-baranjska županija i nadalje sufinancira privremeni smještaj žrtava nasilja u obitelji.

Potreba za osiguranjem smještaja u kriznim situacijama žrtvama nasilja u obitelji je nažalost u 2022. godini bila u porastu, o čemu svjedoči i podatak kako je planirani broj korisnika za 2022. godinu bio 70, dok je Centar pružio uslugu za 76 korisnika. Posebno je zabrinjavajuće da su od

navedenog broja čak 46 korisnika bila djeca (CPR Osijek, 2023). Centar sukladno svom godišnjem planu kontinuirano provodi mjere poboljšanja stambenih uvjeta u kojima borave korisnici na Odjelu socijalnih usluga zatim mjere jačanja kapaciteta stručnog tima Odjela socijalnih usluga, mjere jačanje suradnje s institucijama, organizacijama civilnog društva i drugim relevantnim dionicima iz područja zaštite žrtava nasilja u obitelji te mjere podizanje svijesti o važnosti problematike nasilja u obitelji (CPR Osijek, 2023).

Zakonom o socijalnoj skrbi definirana je nova usluga psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja što ukazuje na važnost prevencije i nadzora osoba u riziku od nasilničkog ponašanja. Radi se o savjetodavno-terapijskoj i psihoedukativnoj usluzi koja je usmjerena na zaustavljanje i sprječavanje nasilničkog ponašanja u obitelji.

Na području Osječko-baranjske županije uslugu savjetovanja i pomaganja žrtvama nasilja u obitelji pružaju udruge civilnog društva čiji broj se povećava iz godine u godinu i koje svakako predstavljaju važan čimbenik u izvaninstitucionalnoj podršci žrtvama.

g. Osobe ovisne o alkoholu, drogama, kockanju i drugim oblicima ovisnosti

Povjerenstvo za provedbu nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga na području Osječko-baranjske županije kao dio sustava županijskih povjerenstava sukladno smjernicama *Nacionalne strategije djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030. godine* (Hrvatski sabor, 2023) ima ključnu ulogu u koordinaciji, nadzoru i praćenju učinkovitosti provedbe Nacionalne strategije na lokalnoj razini. Gore navedeno Povjerenstvo obavlja kroz niz aktivnosti od kojih možemo izdvojiti prikupljanje podataka o kretanju pojave ovisnosti, analizira stanje te temeljem zaključaka predlaže mjere i aktivnosti u suzbijanju pojave, koordinira rad svih relevantnih institucija koje se bave navedenom problematikom na razini Županije te izrađuje izvješća o provedbi mjera i aktivnosti.

Povjerenstvo je u Izvješću o radu na području suzbijanja zlouporabe droga za 2022. godinu na području Osječko-baranjske županije dalo pregled aktivnosti koje su provodile ustanove socijalne skrbi, zdravstvene ustanove kao i organizacije civilnog društva koje djeluju na području suzbijanja zlouporabe droga na području Županije.

Kao primjer dobre prakse možemo izdvojiti rad udruge koja na području Osječko-baranjske županije osobama ovisnima o alkoholu, drogama, kockanju i drugim oblicima ovisnosti osigurava uslugu organiziranog stanovanja za 12 korisnika i psihosocijalne rehabilitacije za 34

korisnika. Udruga ove godine puni 20 godina djelovanja i svakako predstavlja primjer dobre prakse zaokruženog ciklusa pomoći korisnicima.

Naime, udruga provodi aktivnosti prevencije svih vrsta ovisnosti, savjetovanje i upućivanje na liječenje, zatim uslugu rehabilitacije ovisnika nakon koje slijedi proces resocijalizacije te zapošljavanje rehabilitiranih ovisnika. Također, radi se na smanjenju šteta nastalih kao posljedica ovisnosti (Udruga NE-ovisnost, bez.dat).

Udruga djeluje kroz savjetovalište, dnevni boravak, stambenu zajednicu i terapijsku zajednicu. Navedene ustrojstvene jedinice osiguravaju pružanje čitave lepeze usluga. Tako savjetovalište pruža između ostaloga usluge prevencije ovisnosti, informiranje i savjetovanje dok se posebna pozornost daje motiviranju ovisnika za odlazak u tretmane rehabilitacije i liječenja. U sklopu usluge dnevnog boravka korisnicima je omogućena zamjena intravenskog pribora za aplikaciju droga, psihosocijalna potpora, pružaju se informacije o ustanovama koje se bave korisnicima iz ove skupine kao i edukacije vezane uz specifičnosti njihovog zdravstvenog stanja. Posebno važna usluga je organizirano stanovanje i terapijska zajednica koje uz uslugu smještaja pruža niz aktivnosti i tretmana kroz četiri faze programa u terapijskoj zajednici, prihvata, proces introspekcije, postupna resocijalizacija te završava resocijalizacijom u stambenoj zajednici (Udruga NE-ovisnost, bez.dat).

U slučaju programa i aktivnosti koje su usmjerene na osobe ovisne o alkoholu, drogama, kockanju i drugim oblicima ovisnosti do izražaja dolazi sinergija, tj. međuresorna suradnja koja je na području Osječko-baranjske županije uistinu dobro ustrojena. Kada npr. govorimo o prevenciji ovisnosti, tada možemo govoriti o vrlo intenzivnoj suradnji zdravstvenog sustava (Centar za zdravstvenu zaštitu mentalnog zdravlja, prevencije i izvanbolničkog liječenja ovisnosti Osijek), sustava socijalne skrbi (Hrvatski zavod za socijalni rad područni uredi), obrazovnog sustava (programi prevencije u osnovnim školama) te organizacijama civilnog društva.

Poseban naglasak u 2023. godini, a vezano uz unapređenje sustava socijalne skrbi na području Osječko-baranjske županije stavljen je na razvoj usluga namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju. Naime, Centar za autizam Osijek osim predškolskog odgoja i obrazovanja i osnovnog odgoja i obrazovanja učenika s poremećajima iz akustičnog spektra, registriran je i za obavljanje pružanja socijalnih usluga smještaja, poludnevnog boravka, individualne i grupne psihosocijalne podrške te usluga rane intervencije.

Prema *Izvješću pravobraniteljice osoba s invaliditetom za 2022. godinu* (Pravobraniteljica osoba s invaliditetom, 2023) utvrđeno je kako unatoč postojanju jedne od modernijih ustanova za skrb o osobama s poremećajima iz autističnog spektra u gradu Osijeku, još uvijek cijela regija ostaje uskraćena za socijalne usluge koje su namijenjene upravo toj populaciji, budući da se u ustanovi još uvijek provode isključivo usluge odgoja i obrazovanja.

Početkom 2023.g. Centar je sklopio Ugovor o pružanju socijalnih usluga s Ministarstvom rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike kojim se Ministarstvo obvezuje plaćati socijalne usluge koje će biti pružene korisnicima koji su u Centar upućene od strane podružnica Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Početak pružanja socijalnih usluga u ustanovi koja je specijalizirana za rad s ovom korisničkom skupinom izrazito je važno jer će osim odgojno-obrazovnih procesa djeca s navedenim teškoćama kroz socijalne usluge dobiti dodatne sadržaje koji će im omogućiti razvijanje dodatnih vještina i bolju socijalizaciju.

5.1. Inovativne i projektno financirane usluge iz sustava socijalne skrbi ostalim korisnicima – primjeri dobre prakse

Slavonsko srce za obitelji Ukrajine

Projekt „Slavonsko srce za obitelji Ukrajine“ koji je organizacija civilnog društva pokrenula u suradnji sa Osječko-baranjskom županijom i Gradom Osijekom predstavlja primjer dobre prakse pružanja usluga kao rezultat međusektorske suradnje, gdje administrativna ograničenja između pojedinih pružatelja nisu predstavljala problem u prihvatu i integraciji raseljenih osoba iz Ukrajine.

Cilj je projekta lakša integracija i sprečavanje predrasuda o životu u novoj zemlji, kao i stvaranje boljih mogućnosti za korisnike na putu njihovog aktivnog sudjelovanja u zajednici.

Provođenje aktivnosti projekta definirano je Akcijskim planom „Slavonsko srce za obitelji Ukrajine“ (Osječko-baranjska županija, Centra za nestalu i zlostavljano djecu,) koji uključuje pružanje usluge psihosocijalne pomoći i savjetovanja od strane tima stručnjaka i volontera, besplatne pravne pomoći, pomoć pri ostvarivanju zdravstvene zaštite te prava na socijalne usluge, podučavanje hrvatskog jezika, kulturne sportske i kreativne radionice za djecu i mlade, pomoć pri uključivanje djece u odgojno – obrazovni sustav, senzibilizacija zajednice i poticanje svijesti građana Županije o potrebama osoba u statusu izbjeglice itd.

U provedbu Akcijskog plana uključeni su svi dionici čiji je doprinos nužan za cjelovitu skrb raseljenih osoba, od kojih možemo navesti upravne odjele Osječko-baranjske županije, Hrvatski Crveni križ, Hrvatski zavod za socijalni rad područni uredi, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Ravnateljstvo civilne zaštite, jedinice lokalne samouprave u Osječko-baranjskoj županiji, Ministarstvo unutarnjih poslova, odgojno-obrazovne ustanove s područja županije kao i organizacije civilnog društva.

Osječko-baranjska županija već drugu godinu zaredom sredstvima iz proračuna sufinancira provedbu ovog Akcijskog plana, a način na koji je realiziran svakako će poslužiti kao primjer u nekim budućim projektima.

Koliko je važno imati sustav organizacije prihvata i integracije izbjeglica govori nam i činjenica kako je Pravilnikom o jedinstvenoj metodologiji za procjenu potreba planirano utvrđivanje potreba i planiranje usluga za skupinu izbjeglica i osoba pod međunarodnom zaštitom i to kroz međusektorsku suradnju u više područja, pa su tako između ostalog uključeni koordinatori integracije, usluge za prevladavanje jezičnih barijera, podrška interkulturalnih medijatora itd.

Sve navedeno nam govori u prilog kako primjer skrbi o raseljenim osobama iz Ukrajine na području Osječko-baranjske županije može predstavljati primjer dobre prakse na nacionalnoj razini.

Palijativna skrb za hrvatske branitelje

Osječko-baranjska županija kao područje s izuzetno velikim brojem hrvatskih branitelja svakako u budućim planiranjima razvoja sustava socijalne skrbi na svom području, ovu korisničku skupini, koja iako nije kao takva definirana Zakonom o socijalnoj skrbi, svakako će uključiti u jedan od prioritetnih ciljeva.

Naime, na području Županije djeluje udruga koja nije registrirana u Osječko-baranjskoj županiji ali koja kroz svoje podružnice djeluje na širem području Republike Hrvatske i koja je kao takva jedina koja pruža uslugu teško bolesnim braniteljima i braniteljima u fazi kada im je potrebna palijativna skrb. Način financiranja i djelovanja udruge predstavlja primjer koji svakako treba biti model na koji način se može međusektorskom suradnjom i pružanjem integrirane usluge ustrojiti sustav koji znatno utječe na dostojanstven život u najtežim trenucima. Svakako treba naglasak staviti i na činjenicu kako pripadnici ove skupine postaju

sve stariji čime posljedice rata na njihovo zdravlje postaju sve učestalije i teže stoga je razvoj socijalnih usluga za ovu populaciju od posebnog značaja za buduća planiranja.

Udruga svojim djelovanjem povezuje niz sektora, ustanova i stručnjaka, a sve u cilju pružanja najkvalitetnije moguće palijativne skrbi.

Udruga pruža psihosocijalnu podršku braniteljima koja nije samo na razini stručne pomoći stručnjaka nego i kroz peer podršku predstavnika branitelja koji su prošli edukaciju za brigu o palijativnim bolesnicima. U suradnji sa domovima zdravlja, bolnicama, klinikama i ostalim dionicima u sustavu zdravstva osmišljavaju načine pružanja pomoći, od samog detektiranja korisnika do prijevoza na preglede, nabave ortopedske i bolničke opreme, upućivanje na rehabilitaciju, organiziranje pregleda do pružanja besplatnog smještaja u Zagrebu tijekom liječenja. Također, volonteri udruge sudjeluju i u nabavci i dostavi prehrambenih namirnica onima najpotrebitijima. Edukacija volontera je kontinuirana i na vrlo visokoj razini budući da udruga intenzivno surađuje s medicinskim fakultetima i drugim stručnjacima koji daju svoj doprinos u diseminaciji stručnih znanja.

Udruga u provedbi svojih aktivnosti surađuje s ministarstvima, jedinicama lokalne (regionalne) samouprave, predstavnicima medija, predstavnicima civilnog društva i ostalim dionicima čime se postiže jedna sveobuhvatna međuresorna suradnja i integrirana skrb, kao jedan od najvažnijih smjerova u budućem razvoju sustava socijalne skrbi na području Osječko-baranjske županije.

Osječko-baranjska županija će prilikom izrade socijalnog plana kao jedan od prioriteta odrediti razvijanje programa i projekata usmjerenih na braniteljsku populaciju posebice teško oboljelih branitelja, kao i onih u potrebi za palijativnom skrbi koji predstavljaju jednu od najosjetljivijih skupina u društvu.

Braniteljska populacija kao posebna korisnička skupina definirana je i u Nacionalnom planu borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021) u Posebnom cilju 1. Smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti ranjivih skupina. Između ostalih mjera planiranih za provedbu ovog posebnog cilja planirana je i mjera podizanje kvalitete življenja hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata.

6. Sustav financiranja djelatnosti socijalne skrbi na području Osječko-baranjske županije

Djelatnost socijalne skrbi na području Osječko-baranjske županije financira se iz državnog proračuna, proračuna jedinica lokalne samouprave, sredstava korisnika i njihovih obveznika uzdržavanja, izvornih sredstva Županije, donacija, pomoći, projekata i ostalih namjenskih prihoda.

Osječko-baranjska županija osnivač je tri doma za starije i nemoćne osobe čije izvore financiranja čine prihodi za posebne namjene domova, prihodi iz udjela u porezu na dohodak za decentralizirane funkcije, sredstava državnog proračuna za funkcije izravnjanja te drugi izvori financiranja (Osječko – baranjska županija, 2022).

Županija iz izvornih sredstava financira brojne aktivnosti, programe i projekte i to izvan zakonskih obveza odnosno kao nadstandard.

Osječko-baranjska županija 15. prosinca 2022. godine donijela je *Program javnih potreba u djelatnosti socijalne skrbi na području Osječko – baranjske županije za 2023. godinu* kojim se „...utvrđuju javne potrebe u djelatnosti socijalne skrbi koje će financirati Osječko-baranjske županija u 2023.godini, ukupno potrebna sredstva koja će se osigurati u Proračunu, korisnici sredstava i način rasporeda sredstva“ (Osječko – baranjska županija, 2022).

Osiguravanjem sredstava za nadstandard u sustavu socijalne skrbi na području Županije, korisnicima u potrebi koji žive u teškim životnim okolnostima osiguravaju se socijalne usluge kojima im se olakšava svakodnevni život (financiranje jednokratne novčane potpore socijalno ugroženim građanima, isplata jednokratnih pomoći umirovljenicima)), ali se također financiraju usluge kojima se potiče provedba socijalnih politika (jednokratne pomoći obiteljima novorođene djece kao mjera pronatalitetne politike).

Nadalje, Osječko-baranjska županija prepoznala je važnost civilnog sektora u području socijalne skrbi posebice u kontekstu izvaninstitucionalnih usluga, stoga svake godine raspisuje javni poziv kojim iz izvornih sredstava financira udruge koje djeluju u području socijalne skrbi. Planom financiranja programskih aktivnosti udruge sredstvima Proračuna Osječko-baranjske županije u 2023. godini, financirane su programske aktivnosti udruge u sklopu projekata: Razvoj civilnog društva u području socijalne skrbi, Skrb o umirovljenicima i kvaliteta života starijih osoba, Programi za Rome i unapređenje položaja djece pripadnika Romske nacionalne manjine, Sufinanciranje projekata socijalnih samoposluga, Sufinanciranje troškova stambenih

zajednica za mlade, Radna okupacija osoba sa intelektualnim poteškoćama, Psihosocijalna podrška obiteljima djece i djeci oboljeloj od malignih bolesti, Financiranje programskih aktivnosti braniteljskih udruga (Osječko-baranjska županija, 2023).

Odlukom o financiranju programa i projekta udruga od interesa za opće dobro u Osječko-baranjskoj županiji (Osječko-baranjska županija, 2021) uređuju se uvjeti, način te postupak odobravanja financijskih potpora iz sredstava Proračuna udrugama za provedbu programa i projekata koje su od interesa za opće dobro u Županiji. Pod programima i projektima od interesa za opće dobro smatraju se „...zaokruženi i tematski jasno određeni skup aktivnosti koji su u skladu s vrednotama propisanim Ustavom Republike Hrvatske, te čije provođenje kroz dugoročni ili vremenski ograničeni rok djelovanja daje vidljivu dodanu društvenu vrijednost kojom se podiže kvaliteta života pojedinca i unaprjeđuje razvoj društvene zajednice, zadovoljavaju javne potrebe na području Županije odnosno postižu ciljevi utvrđeni Poveljom o suradnji Osječko-baranjske županije i građanskih udruga“. (Osječko – baranjska županija, 2021).

Između ostalih prioritetna područja financiranja prema Odluci su projekti i programi iz područja socijalne skrbi, humanitarnih i karitativnih djelatnosti kao i iz područja djelovanja braniteljskih udruga proizašlih iz Domovinskog rata.

Izmjenama i dopunama Programa javnih potreba u djelatnosti socijalne skrbi na području Osječko – baranjske županije za 2023 godinu (Osječko – baranjska županija, 2023) kao posebni projekt u proračun je uvrštena stavka Razvoj socijalnih usluga u Centru za autizam, čime je Županija stavila naglasak o nužnosti jačanja kapaciteta za tu korisničku skupinu.

Također, navedenim Izmjenama i dopunama, Osječko – baranjska županija je u Proračunu izdvojila sredstva za novi projekt „Slavonsko srce za obitelji Ukrajine“ čime drugu godinu za redom s ciljem cjelokupne integracije raseljenih osoba iz Ukrajine, djece i odraslih, u sve aspekte života zajednice financira čitavu lepezu socijalnih usluga, što predstavlja primjer dobre prakse integriranih usluga koje pružaju svi dionici u procesu skrbi o raseljenim osobama.

7. Smjernice za razvoj socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije

Kada govorimo o smjernicama za razvoj socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije, tada svakako moramo krenuti od prioriteta i ciljeva definiranih Nacionalnim planom

razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027.godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021).

Na izradi Nacionalnog plana radila je radna skupina koja se sastojala o svih dionika uključenih u sustav socijalne skrbi što je bilo jamstvo da će svi segmenti sustava biti zastupljeni kao i sve teritorijalne specifičnosti Republike Hrvatske. Upravo je ovakav pristup rezultirao definiranjem prioriteta reforme sustava socijalne skrbi koja će biti usmjerena na borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti, provedbu procesa transformacije i deinstitucionalizacije, na povećanje dostupnosti i kvalitete socijalnih usluga uz regionalnu ravnomjernost.

Iako svaka županija ima svoje specifičnosti, od geografskog položaja, strukture stanovništva, raspoloživosti i kvalitete kapaciteta za pružanje socijalnih usluga, strukture korisničkih skupina ipak se može zaključiti kako je problematika s kojom se županije susreću u velikom dijelu Republike Hrvatske slična.

7.1. Analitička podloga Svjetske banke (2019) – analiza i smjernice

Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. godine – Regionalna dostupnost socijalnih usluga u Hrvatskoj koju je izradila Svjetska banka (2019), utvrđuje prednosti i nedostatke postojećeg sustava i daje dobar uvid u kojem smjeru temeljem provedenih analiza treba razvijati sustav socijalne skrbi na nacionalnoj razini, a u cilju smanjivanja regionalnih nejednakosti i osiguravanju kvalitetnijih socijalnih usluga, što svakako predstavlja važan input i prilikom izrade smjernica razvoja na lokalnoj razini.

Svjetska banka (2019) u navedenom dokumentu naglašava kako su glavne smjernice razvoja sustava socijalne skrbi već većim dijelom sastavni dio postojećih zakonskih i strateških dokumenata, ali da se značajna manjkavosti vidi u njihovoj provedbi uz naglasak kako ne postoji mehanizam nadzora provedbe na temelju vjerodostojnih podataka.

Nadalje, Svjetska banka (2019) navodi kako je od ključne važnosti ojačati horizontalnu i vertikalnu koordinaciju s ciljem bolje procjene realnih potreba korisnika, ali i ujednačene teritorijalne dostupnosti socijalnih usluga. Samo na taj način je moguće razvijati sustav socijalne skrbi na lokalnoj razini kojemu će temelj biti stvarne potrebe, a ne ponuda socijalnih usluga postojećih pružatelja.

Prema Analitičkoj podlozi (Svjetska banka, 2019), decentralizacija kao način „spuštanja“ odlučivanja, planiranja i provedbe s jedne razine na drugu je poželjna jer osigurava lokalnim

razinama da preciznije odrede potrebne usluge i načine njihova provođenja, ali ukoliko proces decentralizacije nije pomno planiran u smislu osiguranja ljudskih kapaciteta kao i financijskih resursa tada cjelokupan proces neće biti uspješan.

U odnosu na dostupnost i transparentnost podataka, Svjetska banka (2019) utvrdila je kako postojeći sustav nikako nije prikladan za korisnike jer prema dostupnim bazama oni nemaju dobar uvid u mogućnost realizacije svojih prava. Ne postoji sustav umreženosti podataka na nacionalnoj i lokalnoj razini, a u pogledu pružatelja usluga uglavnom se vode kontakt podaci bez dobrog prikaza što koji pojedini pružatelj usluga može osigurati korisnicima. Nadalje, nije razvijen mehanizam ažuriranja podatka, tako da su podaci zastarjeli i ne prate promjene jer pružatelji usluga nisu dovoljno educirani o nužnosti dostave podatka kako bi sustav na nacionalnoj razini mogao pratiti kretanje i dinamiku razvoja. Sama statistička izvješća metodološki nisu dobro postavljena jer ne daju u potpunosti dobar uvid u pojedinačne kategorije, tako na primjer nije moguće pratiti razvoj izvaninstitucijskih usluga jer su prikazane po korisniku zajedno sa svim ostalim uslugama. Kao nužnu promjenu svakako možemo naglasiti potrebu odvajanja usluga za odrasle od usluga za djecu kada govorimo o osobama sa invaliditetom.

U području određivanja cijena socijalnih usluga u mreži, preporuka koju je Svjetska banka dala u svojoj Analitičkoj podlozi 2019.godini djelomično je provedena donošenjem Pravilnika o metodologiji za utvrđivanje cijena socijalnih usluga (NN 136/2021).

Međutim, činjenica je kako još uvijek prilikom određivanja cijena usluga nije razvijen pravedniji sustav koji bi osigurao jednake mogućnosti za sve korisnike. Primjerice, kod domova za starije i nemoćne kojima je županija osnivač možemo vidjeti da država subvencionira polovicu troškova što direktno utječe na kreiranje cijene za krajnje korisnike u odnosu na privatne domove koji sve troškove poslovanje moraju pokriti sami, a to ih čini znatno skupljima. Isto tako, bez imovinskog cenzusa za korisnike županijski domovi jednako su dostupni svim korisnicima po jedinstvenoj cijeni neovisno o njihovim prihodima. Iako je naglasak na deinsitucionalizaciji sustava i razvoju izvaninstitucijskih usluga, Ministarstvo iste ne financira u punom opsegu usluge, nego pružatelji usluga moraju tražiti dopunske izvore iz donacija. To cjelokupni sustav financiranja čini nepravednim u odnosu na državne pružatelje socijalnih usluga kojima država financira „hladni pogon“.

Svjetska banka u svom dokumentu utvrđuje kako bi se raspisivanjem javnih natječaja za pružatelje usluga s jednakom mogućnosti prijave za sve pružatelje usluga neovisno, o tome tko

im je osnivač ili se na natječaj javljaju kao predstavnici civilnog društva, daje se mogućnost da najkvalitetniji pružatelji budu financirani. Javnim natječajima bi se također jačali kapaciteti posebice organizacija civilnog društva u procesu prijave na projekte, a samim tim i osiguranja dodatnih izvora financiranja i kontinuiteta poslovanja.

Budući razvoj sustava socijalne skrbi prema Analitičkoj podlozi (2019), svakako treba definirati kao prioritete poboljšanje kontrole kvalitete socijalnih usluga kroz mehanizme kontinuiranog ocjenjivanja pružatelja usluga, kao i kontinuiranu edukaciju stručnih djelatnika.

Iako je proces transformacije od institucionalnih oblika pružanja socijalne skrbi prema pružanju izvaninstitucionalnih usluga jedan od glavnih prioriteta sustava socijalne skrbi RH, sam proces transformacije je pokrenut, ali postojeća situacija paralelnih sustava nije dugoročno financijski održiva. Naime, veliki problem javlja su uslijed činjenice da ulazak u institucije nije smanjen dok se bilježi porast izvaninstitucijskih usluga što je dovelo do ukupnog povećanja broja korisnika socijalnih usluga, a samim tim i troškova (Svjetska banka, 2019).

Zaključno, prema Analitičkoj podlozi Svjetske banke (2019), postojanost i kontinuitet provedbe započetih reformi neovisno o promjeni političke vlasti glavni je preduvjet za uspostavljanje sustava kvalitetnih usluga. Također, određivanje prioriteta kao i precizna procjena raspoloživih sredstava jedino su jamstvo ne odustajanja od provedbe kvalitetnog plana.

7.2. Socijalne usluge na području Osječko – baranjske županije – analiza i preporuke

Plan razvoja Osječko-baranjske županije temeljni je strateški dokument od značaja za strateško planiranje Županije kojim se definiraju posebni ciljevi za provedbu strateških ciljeva iz Nacionalne razvojne strategije te sektorskih i višesektorskih strategija. (Osječko-baranjske županija/Javna ustanova županijska razvojna agencija, 2022)

Temeljem provedenih analiza u Planu razvoja (2022) definirana su četiri opća prioritetna područja od kojih je jedno od područja osnaživanje i unapređenje društvenog sustava i kvalitete života građana. Kao jedan od specifičnih ciljeva u okviru navedenog prioritetnog područja u Planu razvoja navodi se razvoj i unapređenje sustava zdravstva i socijalne skrbi što se planira provesti kroz definirane mjere: smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti te jačanje i razvoj mreže potrebnih socijalnih usluga i infrastrukture za pružanje socijalnih usluga.

Analizom postojećeg stanja na području Osječko-baranjske županije utvrđene su poteškoće koje predstavljaju temelj za određivanje srednjoročnih razvojnih potreba u području socijalne skrbi:

- nedovoljno je razvijena mreža potrebnih socijalnih usluga i infrastrukture za pružanje socijalnih usluga (nedostatni kapaciteti domova za starije i nemoćne, stambenih zajednica za osobe s invaliditetom i djecu koja izlaze iz sustava socijalne skrbi, za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, za djecu s problemima u ponašanju)
- potreban razvoj usluga pomoći u kući, rane intervencije, mobilne timove, usluga dnevne skrbi te podrške ženama žrtvama nasilja i podrške obiteljima s djecom u socijalnom riziku.
- broj udomiteljskih obitelji u Osječko-baranjskoj županiji veći je od broja u većini ostalih županija u RH, ali je s obzirom na potrebe potrebno razvijati tu vrstu socijalne usluge
- nedovoljno razvijena rana intervencija, koja obuhvaća proces informiranja, savjetovanja, edukacije i podrške djeci koja imaju teškoće u razvoju
- rad organizacija civilnog društava ugrožen nedostatkom kontinuiteta u financiranju
- osiguranje pomoći u kući starijima u ruralnim područjima relativno dobro razvijena kroz projekt Zaželi ali problem održivosti usluge
- nedostaje pouzdana baza podataka o pružateljima i korisnicima usluga (OBŽ/JUŽRA, 2022)

Provođenje definiranih mjera (smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti te jačanje i razvoj mreže potrebnih socijalnih usluga i infrastrukture za pružanje socijalnih usluga) Planom razvoja predviđeno je kroz sljedeće smjernice/preporuke/aktivnosti:

- potrebno je unaprijediti pružanje, pristupačnost i dostupnost svih socijalnih usluga s posebnim naglaskom na ruralna područja
- u cilju sprječavanja institucionalizacije, potrebno je uložiti značajnije napore u jačanje njezine prevencije za sve ciljne skupine prema njihovim potrebama
- zbog nedostatnih kapaciteta u domovima za starije i nemoćne osobe, potrebno je ojačati kapacitete a uz to vezano povećati broj djelatnika zdravstvene i socijalne skrbi
- potrebno je jačati kapacitete ustanova i stambenih jedinica za život osoba sa invaliditetom kao i za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi
- potrebno je razvijati izvaninstitucionalne usluge (mobilni timovi, razni oblici dnevne skrbi)

- omogućiti kontinuitete financiranja pružatelja socijalnih usluga, posebice izvaninstitucionalnih
- u cilju što boljeg zadovoljenja potreba za socijalnim uslugama i ujednačavanja njihove dostupnosti, potrebno je napraviti procjenu lokalnih potreba, uspostaviti sustav praćenja pokrivenosti i umrežiti dionike u sustavu socijalne skrbi, ali i s ostalim sektorima (zdravstvo, obrazovanje, pravosuđe, policija i sl.).
- potreban je razvoj ciljanih programa u borbi protiv siromaštva pomoću izrade strategije borbe protiv siromaštva te jačanja podrške integraciji u zajednicu osoba pod rizikom od siromaštva i socijalne isključenosti
- potrebno je osigurati različite izvore financiranja socijalnih usluga
- potrebno je jačati volonterstvo i udruživanje dionika
- potrebno je staviti u funkciju nekretnine u javnom vlasništvu za potrebe socijalne skrbi (OBŽ/JUŽRA, 2022)

7.3. SWOT analiza

SWOT analizom u nastavku prikazat će se snage, slabosti, prilike i prijetnje kako bi se što bolje prikazala postojeća situacija sustava socijalne skrbi u Osječko-baranjskoj županiji, ali i dobile smjernice za budući razvoj.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • 3 doma za starije i nemoćne osobe kojima je osnivač Osječko – baranjska županija • Pomoć u kući - veliki broj starijih i nemoćnih dobiva uslugu pomoći u kući kroz projekt „Zaželi“ • Javna ustanova Županijska razvojna agencija u Plan razvoja uključila projekte iz područja socijalne skrbi – značajan kapacitet za privlačenje EU sredstava • Centar za autizam Osijek – jedinstvena ustanova u regiji za skrb za djecu i odrasle osobe sa poteškoćama iz spektra autizma 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatni kapaciteti za smještaj starijih i nemoćnih osoba, nedovoljan broj udomiteljskih obitelji za odrasle osobe • Pomoć u kući – veliki broj pružatelja usluge pomoći u kući ograničen samo na dostavu obroka • Nedovoljno analizirane potrebe za pojedinim uslugama, ne razvijeni mehanizmi za praćenje pokrivenosti i potreba za socijalnim uslugama– teško utvrditi stvarne prioritete za financiranje • Nedostatni prostori, proces pružanja socijalnih usluga u začetku i nije u punom kapacitetu

<ul style="list-style-type: none"> • Broj udomiteljskih obitelji za djecu u Osječko-baranjskoj županiji iznad prosjeka u Republici Hrvatskoj • Osječko-baranjska županija sufinancira pružatelje socijalnih usluga koje se bave odraslim osobama s invaliditetom (ulaganje u prostorne kapacitete, poludnevne boravke, usluge usmjerene na mobilnost odraslih osoba s invaliditetom) • Povećan broj poludnevnih boravaka za djecu s problemima u ponašanju kao i pružanje usluga organiziranog stanovanja za istu skupinu u cilju prevencije institucionalizacije i jačanje deinstitucionalizacije • Ostvarena suradnja zdravstvenih ustanova s udrugom koja na području Osječko-baranjske županije pruža socijalne usluge teško oboljelim hrvatskim braniteljima i onima kojima je potrebna palijativna skrb – primjer dobre prakse integrirane skrbi • Poticanje pružanja socijalnih usluga u svim dijelovima Županije u cilju ravnomjernije dostupnosti (poludnevni boravci za djecu s problemima u ponašanju, izgradnja Centra za starije u Našicama, financiranje udruga s cijelog područja Županije kroz javni poziv, organiziranje mobilnih timova) • Osječko-baranjska županija odabrana kao pilot projekt za izradu metodologije za razvoj socijalnih usluga – jačanje uloga regionalne vlasti u procesu socijalnog planiranja • Pokretanje studija socijalnog rada i studija edukacijske rehabilitacije daje dobru bazu stručnjaka kojih kontinuirano nedostaje u sustavu 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno udomiteljskih obitelji za djecu posebice usmjerenih na specijalizirano udomiteljstvo • Nedovoljni razvijen sustav izvaninstitucionalnih usluga za odrasle osobe s invaliditetom (boravci, poludnevni boravci, pomoć u kući itd.) i nejednaka teritorijalna rasprostranjenost • Nedovoljan broj prostornih kapaciteta i nestabilno projektno financiranje • Otežano provođenje palijativne skrbi branitelja zbog nedovoljno razvijene međusektorske suradnje, nedostatnog financiranja, nedovoljno pružatelja ove integrirane usluge – 1 udruga • Nedovoljni kapaciteti pružatelja za pružanje pojedinih vrsta usluga, ne postojanje pružatelja u pojedinim ruralnim dijelovima županije • Spuštanje sve više nadležnosti na razinu županijskih vlasti nije praćeno planskim proporcionalnim jačanjem provedbenih kapaciteta upravnih odjela • Prvi stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskog studija na tržištu rada bit će dostupni tek za pet godina; nedovoljna upisna kvota smjerova za stručnjake potrebne u sustavu socijalne skrbi
--	---

PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja Centra za starije i nemoćne osobe u Našicama; povećanje udomiteljskih obitelji za starije i nemoćne osobe • Poticati pružatelje usluge pomoći u kući na proširenje usluge na kućne poslove, osobnu higijenu itd. – jačanje deinstitucionalizacije • Proces donošenja Socijalnog plana OBŽ kojim će se definirati svi ključni čimbenici za razvoj i unapređenje sustava socijalne skrbi • Osječko-baranjska županija u proračun uključila sufinanciranje troškova za rekonstrukciju prostornih kapaciteta Centra za autizam Osijek • Novi Zakon o udomiteljstvu definirao bolje uvjete za udomitelje • Zakon o osobnoj asistenciji kojim se značajno proširuje kapacitet za pružanje socijalnih usluga odraslim osobama s invaliditetom izvan institucije • Bolja suradnja po pitanju dodijele nekretnina koje su u državnom vlasništvu – Ministarstvo, JLP(R)S, JLS • Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027.godine – predviđen poseban dokument koji će se bavi razvojem integriranih usluga socijalne skrbi i zdravstva • Poticanje razvoja integriranih usluga i procesa deinstitucionalizacije u nacionalnim strateškim dokumentima daje veće mogućnosti umrežavanja i razvijana mobilnih usluga • Decentralizacijom sustava socijalne skrbi i spuštanje nadležnosti na županijske vlasti daje mogućnost preciznijeg planiranja i provedbe zbog činjenice najboljeg poznavanja lokalnih okolnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Starenje stanovništva; moguće zatvaranje određenog broja obiteljskih domova kao rezultat izmjene zakonske regulative • Pomoć u kući ovisna o projektnom financiranju – nema jamstva kontinuiteta • Nedostatni i nepostojani izvori nacionalnih sredstava za financiranje usluga u mreži – upitan kontinuitet • Troškovi rekonstrukcije zahtijevaju dodatne izvore; nedostatak stručnog kadra za rad sa djecom i odraslim osobama s poteškoćama iz spektra autizma • Nezainteresiranost potencijalnih udomitelja • Novi Zakon o osobnoj asistenciji tek stupio na snagu, potrebno određeno vrijeme za ustrojavanje i provedbu; ugroženost prava na život u zajednici • Nedovoljno mjesta u mreži za navedenu uslugu, dugotrajna procedura dodjele nekretnina • Nedovoljna sinergija svih dionika na nacionalnoj razini koji se bave problematikom branitelja – nedorečen/ne postoji adekvatan zakonodavni okvir integriranih usluga za branitelje • Aktivnosti u osiguravanju teritorijalne dostupnosti uglavnom financirani iz projekata i EU sredstava što dovodi u pitanje održivost • Decentralizacija nadležnosti nije praćena dostatnom decentralizacijom financiranja

<ul style="list-style-type: none"> • Podizanje svjesnosti o važnosti uloge socijalnih radnika – inicijativa na nacionalnoj razini za zapošljavanje socijalnih radnika u školama u cilju prevencije i prepoznavanja razvojnih rizika djeteta 	<ul style="list-style-type: none"> • Sustav socijalne skrbi nije prepoznat kao atraktivno mjesto za rad
--	--

7.4. Socijalni plan Osječko-baranjske županije

Savjet za socijalnu skrb Osječko-baranjske županije osnovan je 10. srpnja 2012. godine s ciljem planiranja i razvoja mreže socijalnih usluga i ostvarivanja prava, obveza, mjera i ciljeva socijalne skrbi na području Županije. Jedna od zadaća koju obavlja Savjet, a u cilju ostvarenja navedenog cilja, je i predlaganje socijalnog plana u djelatnosti socijalne skrbi za područje Županije i jedinica lokalne samouprave. (OBŽ, 2012)

Prema *Izvešću župana Osječko-baranjske županije o radu u razdoblju od 1. siječnja do 30. lipnja 2023. godine* (OBŽ, 2023) Županija je bila uključena od listopada 2021. do lipnja 2023. godine u projekt „Potpora poboljšanju socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj” koji je provodilo Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike uz tehničku potporu Northern Ireland Cooperation Overseas (NI-CO) a u kojem je Osječko-baranjska županija bila pilot područje za provedbu nove metodologije.

Činjenica kako su rezultati istraživanja na području Republike Hrvatske ukazali na nedovoljnu razvijenost pojedinih usluga, kao i nejednaku teritorijalnu dostupnost istih, ukazuje na potrebu sveobuhvatnog unapređenja pružanja usluga, smanjenju teritorijalnih razlika u pružanju usluga te potrebe za nekim novim metodologijama i pristupima za procjenu potreba i kvalitete što je definirano kao cilj navedenog projekta.

Tijekom trajanja projekta, održano je niz sastanaka, radionica i konferencija na kojima su sudjelovali predstavnici Osječko-baranjske županije Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu skrb i hrvatske branitelje, predstavnici Ministarstva, članovi Savjeta za socijalnu skrb Osječko-baranjske županije, predstavnici pružatelja socijalnih usluga, predstavnici drugih županija, stručnjaci iz NI-CO-a, predstavnici centara za socijalnu skrb kao i ostali dionici u pružanju socijalnih usluga.

Interaktivni pristup svih razina u sustavu socijalne skrbi koji je implementiran kroz ovaj projekt treba biti primjer dobre prakse kako se kroz uvažavanje svih dionike i njihovog iskustva rada u sustavu može postići kvalitetna podloga za izradu zakonodavnog okvira. Upravo su rezultati navedenog projekta predstavljali značajan input prilikom izrade Pravilnika o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN 31/23) te Pravilnika o jedinstvenoj metodologiji za procjenu potreba (NN 90/23).

Osječko-baranjska županija provela je pripremne radnje prikupljanja podataka potrebnih za izradu Socijalnog plana i u procesu je analiziranja istih kako bi se kroz dobivene analize utvrdile smjernice za razvoj i unapređenje sustava socijalne skrbi na području Županije, što će u konačnici rezultirati strateškim dokumentom tj. Socijalnim planom Osječko-baranjske županije za razdoblje 2024.-2026.

8. ZAKLJUČAK

Pregledom zakonodavnog okvira i uloge regionalne samouprave u području planiranja i osiguravanja dostupnosti socijalnih usluga te prikazom zastupljenosti socijalnih usluga na području Osječko-baranjske županije i smjernica za njihov razvoj ovim radom dan je uvid u sve relevantne parametre za ustroj socijalnih usluga u razdobljima koje dolaze.

Nacionalnom strategijom za razvoj socijalnih usluga nastavila se reforma sustava u smjeru deinstitutionalizacije kroz mjere i aktivnosti unutar prioritetnih područja. Važno je naglasiti kako je proces deinstitutionalizacije usko povezan s procesom uvođenja novih usluga dok s druge strane i dalje postoji značajna potreba za proširenjem smještajnih kapaciteta za pojedine skupine korisnika jer trenutne izvaninstitucijske usluge još uvijek nisu dostatne za sve potrebe u zajednici. Kako znam da je za svaku provedbu reforme nužno osigurati značajna sredstva, a ona su u sustavu ograničena, nužno je jačati kapacitete pružatelja u smislu znanja potrebnih za prijave na natječaje europskih i nacionalnih fondova, kao novi i sve zastupljeniji izvor financiranja.

Postojeći pružatelji socijalnih usluga trebaju proširiti i pojačati usluge koje se pružaju izvan institucija, ali isto tako treba podizati svijest i animirati nove pružatelje usluga na pružanje inovativnih izvaninstitucijskih usluga, prije svega predstavnike civilnog sektora.

Međuresorna suradnja, prije svega sustava zdravstva i socijalne skrbi, i integrirane usluge predstavljaju jedan od imperativa modernog sustava socijalne skrbi.

Osječko-baranjska županija svojim će Socijalnim planom, temeljem podataka prikupljenih od svih dionika u sustavu, planirati jačanje postojećih kapaciteta s naglaskom na uvođenje inovativnih usluga, kao i integrativnog i multidisciplinarnog pristupa pružanju socijalnih usluga, a sve u cilju prevencije institucionalizacije i razvijanje izvaninstitucionalnih usluga.

9. LITERATURA

1. Ajduković, M., Dobrotić, I. i Matančević, J. (2017). Mogućnost unapređenja socijalne politike u smanjivanju siromaštva djece: perspektiva ključnih dionika. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (2), 309-356. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i2.187>
2. Andrews, R., & Jilke, S. (2015). Welfare States and Social Cohesion in Europe: Does Social Service Quality Matter? *Journal of Social Policy*, 45, 119 - 140. <https://doi.org/10.1017/S0047279415000513>
3. Babić, Z. (2020). Ulaganja u djecu kao visoko isplativa socijalna investicija . *Paediatrica Croatica*, 64 (2), 56-64. <https://doi.org/10.13112/PC.2020.9>
4. Berc, G., Blažeka Kokorić, S. i Opačić, A. (2020). Dostupnost socijalnih prava i usluga za obitelji u općinama u ruralnim područjima Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 27 (2), 113-134. <https://doi.org/10.3935/rsp.v27i2.1659>
5. Bijl-Brouwer, M.V. (2019). The what, how and who of social service design. Conference Proceedings of the Academy for Design Innovation Management.
6. Centar za profesionanu rehabilitaciju Osijek (2023). *Godišnji izvještaj o radu Centra za profesionalnu rehabilitaciju za 2022. godinu*.
7. Dobrotić, I. i Matković, T. (2023). Understanding territorial inequalities in decentralised welfare systems: early childhood education and care system expansion in Croatia. *Public Sector Economics*, 47 (1), 89-110. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/294990>
8. Državni zavod za statistiku, (2022), Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.g
9. Dušek, K., & Pražmová, V. (2012). Selected aspects of social services planning. *Acta Universitatis Bohemiae Meridionalis*.
10. Głąbicka, K. (2014). The role of social services in the 21st century. *Review of Economics and Finance*, 43-50.
11. Gović, J. i Buljevac, M. (2022). Sustav socijalne skrbi iz perspektiva roditelja djece s teškoćama u razvoju. *Revija za socijalnu politiku*, 29 (2), 213-227. <https://doi.org/10.3935/rsp.v29i2.1778>
12. Hrvatski sabor (2023), *Nacionalna strategija djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030 godine*, Preuzeto: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_02_18_307.html
13. Javna ustanova Županijska razvojna agencija, (2022). Preuzeto s: <https://investcroatia.gov.hr/county-stats/osjecko-baranjska-zupanija/>

14. Knezić, D. i Opačić, A. (2023). Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Hrvatskoj. Zagreb: RCTZG. Preuzeto s: https://rctzg.hr/wp-content/uploads/2023/03/temeljne_soc_usluge_brosura_web.pdf
15. Knezić, D. i Opačić, A. (2021). Dostupnost socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu / Pravni fakultet Sveučilišta u Zagreb, Preuzeto s: <https://rctzg.hr/wp-content/uploads/2022/07/Dostupnost-socijalnih-usluga.pdf>
16. Martinelli, F. (2017). Social services, welfare states and places: an overview. Doi: 10.4337/9781786432117.00009
17. Munday, B. (2010.). Integrirane socijalne usluge u Europi. Zagreb: Pragma, Preuzeto s: https://www.udruga-pragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/INTEGRIRANE_SOCIJALNE_USLUGE_U_EUROPI.pdf
18. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021), *Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine*, Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20razvoja%20socijalnih%20usluga%20za%20razdoblje%20od%20%202021.%20do%202027.%20godine.pdf>
19. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021), *Akcijski plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021.g. do 2024.g.* Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Akcijski%20plan%20razvoja%20socijalnih%20usluga%20za%20razdoblje%20od%202021.%20do%202024.%20godine.pdf>
20. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2022), *Operativni plan deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine*, preuzeto: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Operativni%20plan%20deinstitucionalizacije%20prevencije%20institucionalizacije%20i%20transformacije%20pru%C5%BEatelja%20socijalnih%20usluga%20u%20RH%202022.%20-%202027..pdf>
21. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021), *Akcijski plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2024. godine*, Preuzeto: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi>

[%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Akcijski%20plan%20razvoja%20socijalnih%20usluga%20za%20razdoblje%20od%202021.%20do%202024.%20godine.pdf](#)

22. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2022), *Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine*, Preuzeto s:

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Nacionalni%20plan%20za%20prava%20djece%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20za%20razdoblje%20od%202022.%20do%202026.%20godine.pdf>

23. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021), *Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine*, Preuzeto s:

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20borbe%20protiv%20siroma%C5%A1tva%20i%20socijalne%20isklju%C4%8Denosti%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.pdf>

24. Nastavni zavod za javno zdravstvo (2023) Prirodno kretanje stanovništva u Osječko-baranjskoj županiji u 2022. godini. Preuzeto s:

https://www.zzjosijek.hr/images/uploaded/publikacije/Prirodno%20kretanje%20stanovnistva%20u%20Osjecko-baranjskoj%20zupaniji%20u%202022.%20godini_kraljik.pdf

25. Opačić, A. (2018). Socijalne usluge u praksi u zajednici. Nastavni materijal na kolegiju Socijalni rad u organiziranju zajednice

https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/9._Predavanje_2018_19.pdf

26. Osječko-baranjska županija (2023). *Izješće o stanju socijalne skrbi i poslovanju ustanova socijalne skrbi čiji je osnivač Osječko - baranjska županija u 2022. godini*

27. Osječko- baranjska županija (2022). *Odluka o financiranju programa i projekta udruga od interesa za opće dobro u Osječko- baranjskoj županiji*, Županijski glasnik 11/21

28. Osječko- baranjska županija (2022) *Program javnih potreba u djelatnosti socijalne skrbi na području Osječko – baranjske županije za 2023*, Županijski glasnik 16/22

29. Osječko-baranjska županija (2023) *Plan financiranja programskih aktivnosti udruga sredstvima Proračuna Osječko-baranjske županije u 2023. godini*

30. Osječko- baranjska županija (2023) *Izmjene i dopune Program javnih potreba u djelatnosti socijalne skrbi na području Osječko – baranjske županije za 2023*, Županijski glasnik 6/23
31. Osječko - baranjska županija i Centar za nestalu i zlostavljanu djecu (2022), *Akcijski plan „Slavonsko srce za obitelji Ukrajine“*, Preuzeto: <https://szdssh.hr/wp-content/uploads/2022/03/Akcijski-plan-SLAVONSKO-SRCE-ZA-OBITELJI-UKRAJINE.pdf>
32. Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN 40/14 (NN 144/21))
33. Pravilnik o mjerilima za pružanje socijalnih usluga (NN 110/2022)
34. Pravilnik o jedinstvenoj metodologiji za procjenu potreba (NN 90/2023)
35. Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN 31/2023)
36. Pylypenko, L., & Zmysna, I. (2023). Essence, classification and functions of social services in Ukraine. Democratic governance. DOI:[10.31207/ih.v12i2.333](https://doi.org/10.31207/ih.v12i2.333)
37. Pravobranitelj za osobe sa invaliditetom (2023), *Izješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2022. godinu*, Preuzeto s: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-04-03/151126/IZVJ_PRAVOBRANITELJ_INVALIDITET_2022.pdf
38. Pravobraniteljica za djecu (2023), *Izješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu*, Preuzeto s: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-04-03/151140/IZVJ_PRAVOBRANITELJICA_ZA_DJECU_2022.pdf
39. Pučka pravobraniteljica (2023), *Izješće pučke pravobraniteljice – analiza stanja ljudskih prava i jednakosti u Hrvatskoj 2022.g.* (2023) Preuzeto s: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravoraniteljice-za-2022-godinu/?wpdmdl=15489&refresh=6465f2bc2565a1684402876>
40. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2023), *Izješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2022. godinu*, Preuzeto s: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-04-03/151002/IZVJ_PRAVOBRANITELJICA_RAVNOPR_SPOLOVA_2022..pdf
41. Svjetska banka (2019), Regionalna dostupnost socijalnih usluga u Hrvatskoj. Preuzeto: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/276741604615006394-0080022020/original/13Regionalnadostupnostsocijalnihusluga.pdf>
42. Šikić-Mićanović, L., Sakić, S. i Stelko, S. (2020). Kvaliteta usluga za beskućnike: prikaz trenutnog stanja i izazova u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 27 (3), 233-247. <https://doi.org/10.3935/rsp.v27i3.1693>

43. Štambuk, A., Skokandić, L. i Penava Šimac, M. (2022). Potrebe starijih osoba za uslugama iz sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj. Revija za socijalnu politiku, 29 (2), 191-211. <https://doi.org/10.3935/rsp.v29i2.1918>
44. Udruga NE-ovisnost, Preuzeto s: <https://ne-ovisnost.hr/>
45. Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23) Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>
46. Zakon o osobnoj asistenciji NN 71/23, Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/3547/Zakon-o-osobnoj-asistenciji>
47. Zakon o udomiteljstvu , NN 115/18, 18/22, Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu>
48. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/12, 114/22) Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obitelji>